

NIJZ

Nacionalni inštitut
za **javno zdravje**

Zdravje delovno aktivne populacije

dr. Ticijana Prijon, dr. med. spec.

Delazmožnost

Definicija:

Delazmožnost je opredeljena kot zmožnost človeka, da svoj delovni potencial uporabi za pridobivanje. Zmožnost za delo je tako psihofizično stanje, ki človeku omogoča uspešno opravljanje poklicnega dela s polnim delovnim učinkom in brez škode za njegovo zdravje od prvega dne pa do konca delovne dobe oz. starostne upokojitve.

Delazmožnost

Na delazmožnost vplivajo:

- psihofizične lastnosti delavca;
- telesne, duševne in ekološke obremenitve na delovnem mestu;
- širši dejavniki okolja, varstvo pri delu in raven socialnega in zdravstvenega varstva;
- mehanizmi prilagajanja posameznika na specifične psihofizične obremenitve na delovnem mestu kot v širšem socialnem in družbenem okolju.

Tveganja na delovnem mestu

- **Ergonomska** (neprilagojena delovna mesta, delo v prisilni drži, dolgotrajno sedenje, itd...);
- **Biomehanska** (težko fizično delo, neugodni klimatski pogoji, izpostavljenost vibracijam, itd...);
- **Kemična in biološka** (stik s škodljivimi in toksičnimi agensi pri delu, itd...);
- **Organizacijska** (delo pod časovni pritiskom, neustrezno delovno okolje, oprema in nadzor, slaba podpora, itd...);
- **Psihosocialna tveganja** (z delom povezan stres, nizka raven samostojnosti, motiviranosti, nadlegovanje, trpinčenje, itd..).

ILO, EU-OSHA

Povezave

<https://youtu.be/kbSf4xeXwrE>

https://youtu.be/elrID7Zk_Ic

<https://youtu.be/wWRH7UOfZro>

<https://youtu.be/plol8ROe5RI>

https://youtu.be/TB_d6kfkWgM

<https://youtu.be/oMvSSB4gmHQ>

<https://youtu.be/hu76wFddC1A>

European Agency
for Safety and Health
at Work

Healthy Workplaces

International
Labour
Organization

Zakon o varnosti in zdravju pri delu

Ocena tveganja

Sistematični pregled vseh vidikov dela in obravnava naslednja vprašanja:

- kaj lahko povzroči poškodbe ali škodo;
- ali je nevarnosti lahko mogoče odpraviti, in če to ni mogoče;
- kakšni preventivni in varnostni ukrepi so, ali bi morali biti uvedeni za nadzor tveganj.

Promocija zdravja na delovnem mestu

Promocija zdravja na delovnem mestu so **systematične ciljane aktivnosti in ukrepi**, ki jih delodajalec na osnovi zakona izvaja z namenom **ohranjanja in krepitve telesnega in duševnega zdravja delavcev**.

Gre za **skupna prizadevanja** delodajalcev, delavcev in družbe za izboljšanje zdravja in dobrega počutja ljudi pri njihovem delu.

Namen promocije zdravja

- spodbujanje zdravega življenjskega sloga (izboljšanje prehranjevalnih navad, promoviranje telesne dejavnosti, opustitev kajenja,);
- zmanjšanje stresa na delovnem mestu,
- boljši medsebojni odnosi, boljša komunikacija na delovnem mestu;
- krepitev in varovanje duševnega zdravja in boljšega počutja;
- povečanje zadovoljstva zaposlenih;
- ustvarjanje zadovoljnih delovnih mest.

Negativni kazalniki zdravja delavcev

POSAMEZNIK

Fizične (somatske) reakcije

izčrpanost, kostno-mišične motnje, duševne motnje, itd;

Spremembe vedenja

slabša kakovost dela, pojavljanje napak, izmik odgovornosti, zanemarjanje delovnih dolžnosti in lastnega zdravja, zloraba alkohola, itd;

Psihično odzivanje

pojav negativnih čustev (jeza, depresija, tesnoba, razdražljivost, itd.), občutljivost, potrto, žalost, motnje v mišljenju (motnje pozornosti, koncentracije, spomina, učenja, itd.), težave pri usklajevanju dela in zasebnega življenja, itd.

DELOVNA ORGANIZACIJA

Velik delež zdravstvenega absentizma Prezentizem

zaposleni so prisotni na delovnem mestu, kljub temu, da bi zaradi zdravstvenega stanja morali biti doma; zmanjša se produktivnost, storilnost in učinkovitost proizvodnje; povečuje se možnost napak in poškodb;

Fluktuacija

velik delež zaposlenih zapusti delovno mesto ali organizacijo;

Izgorelost

pojavi se izčrpanost na duševnem, telesnem in čustvenem področju zaposlenih;

Pojav poškodb pri delu, poklicnih in z delom povezanih bolezni

Negativni kazalniki zdravja delavcev

Nezmožnost za delo

- začasna (posledica bolniški stalež);
- trajna (posledica invalidnost);

ter:

- absolutna (odvisna od zdravstvenega stanja);
- relativna (odvisna od zdravstvenega stanja in dela, ki ga delavec opravlja);

Bolniški stalež (zdravstveni absentizem) je začasna odsotnost z dela zaradi bolezni, poškodbe, nege in drugih zdravstvenih vzrokov.

Zdravstveni absentizem

Zdravstveni absentizem:

- ne izhaja izključno iz zdravstvenega stanja zaposlenega;
- posledica delovnih, socialnih, ekonomskih, ekoloških in drugih dejavnikov;
- **ni le zdravstveni problem;**
- ekonomski, socialni ter vsesplošni družbeni problem.

Zdravstveni absentizem je pomemben kazalnik zdravstvenega stanja delavcev ter družbe v celoti.

Kazalniki bolniškega staleža

ODSTOTEK BOLNIŠKEGA STALEŽA (% BS):

odstotek izgubljenih koledarskih dni na enega zaposlenega delavca

$$\% BS = \frac{\text{število izgubljenih koledarskih dni} \times 100}{\text{število zaposlenih} \times \text{število dni v letu}}$$

INDEKS ONESPOSABLJANJA (IO):

število izgubljenih koledarskih dni na enega zaposlenega delavca

$$IO = \frac{\text{število izgubljenih koledarskih dni}}{\text{število zaposlenih}}$$

Kazalniki bolniškega staleža

INDEKS FREKVENCE (IF):

število primerov odsotnosti z dela zaradi BS na 100 zaposlenih v 1 letu

število primerov x 100

$$IF = \frac{\text{število primerov} \times 100}{\text{število zaposlenih}}$$

RESNOST (R):

povprečno trajanje ene odsotnosti z dela zaradi bolezni, poškodbe ali drugega zdravstvenega vzroka

število izgubljenih koledarskih dni zaradi enega vzroka

$$R = \frac{\text{število izgubljenih koledarskih dni zaradi enega vzroka}}{\text{število primerov}}$$

Razlogi in vzroki bolniškega staleža

Razlogi bolniškega staleža

1. bolezen
2. poškodba izven dela
3. poklicna bolezen
4. poškodba pri delu
5. poškodba po tretji osebi izven dela
6. nega
7. transplantacija
8. izolacija
9. spremstvo
10. usposabljanje za rehabilitacijo otroka
11. poškodba nastala pri aktivnosti iz 18. člena ZZVZZ
12. darovanje krvi

Poškodba pri delu

Definicija:

- poškodba delavca, ki je posledica neposrednega in kratkotrajnega mehanskega, fizikalnega ali kemičnega učinka, hitre spremembe položaja telesa, nenadne obremenitve telesa ali drugih sprememb fiziološkega stanja organizma, kadar je takšna poškodba v vzročni zvezi z opravljanjem dela ali dejavnosti, na podlagi katere je poškodovanec zavarovan;
- poškodba, ki jo utrpi zavarovanec na redni poti od stanovanja do delovnega mesta ali nazaj, če prevoz organizira delodajalec, ter poškodba, ki jo utrpi zavarovanec na službeni poti;
- bolezen, ki je neposredna in izključna posledica nesrečnega naključja ali višje sile med opravljanjem dejavnosti, na podlagi katere je zboleli zavarovan.

Poklicna bolezen

Definicija:

bolezen, ki jo povzroči daljši neposredni vpliv delovnega procesa in delovnih razmer na določenem delovnem mestu ali na delu, ki sodi v neposredni okvir dejavnosti, na podlagi katere je zboleli zavarovan in je navedena v seznamu poklicnih bolezni.

Z delom povezana bolezen

Definicija:

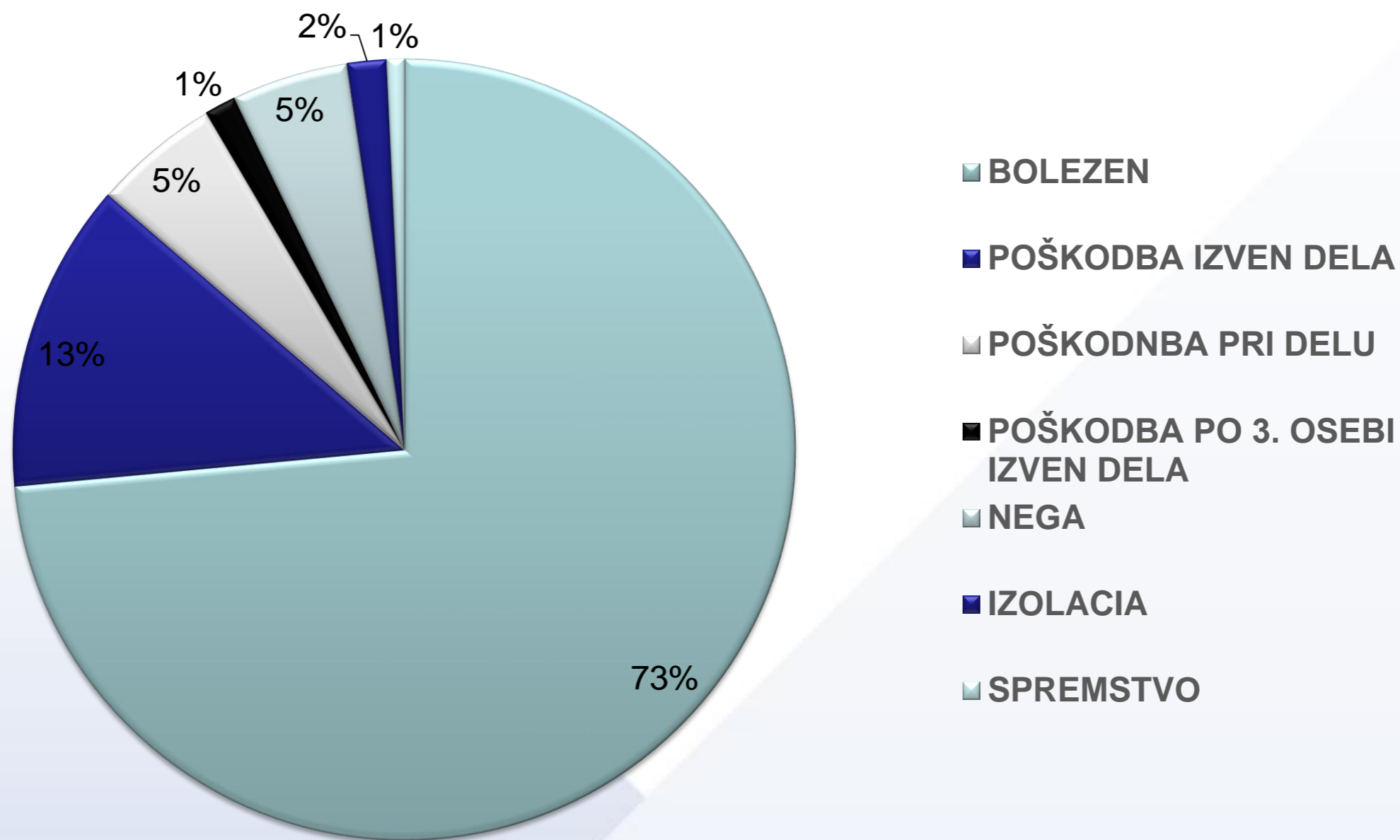
- bolezen, ki jo povzroči pretežno neposredni vpliv delovnega procesa in delovnih razmer na določenem delovnem mestu ali na delu, vendar je pri njenem nastanku možen tudi vpliv nepoklicnega dejavnika tveganja in ni navedena v seznamu poklicnih bolezni;
- **v 60% kostno-mišična obolenja, v 16% akutna reakcija na stres in prilagoditvena motnja.**

Izolacija (osamitev)

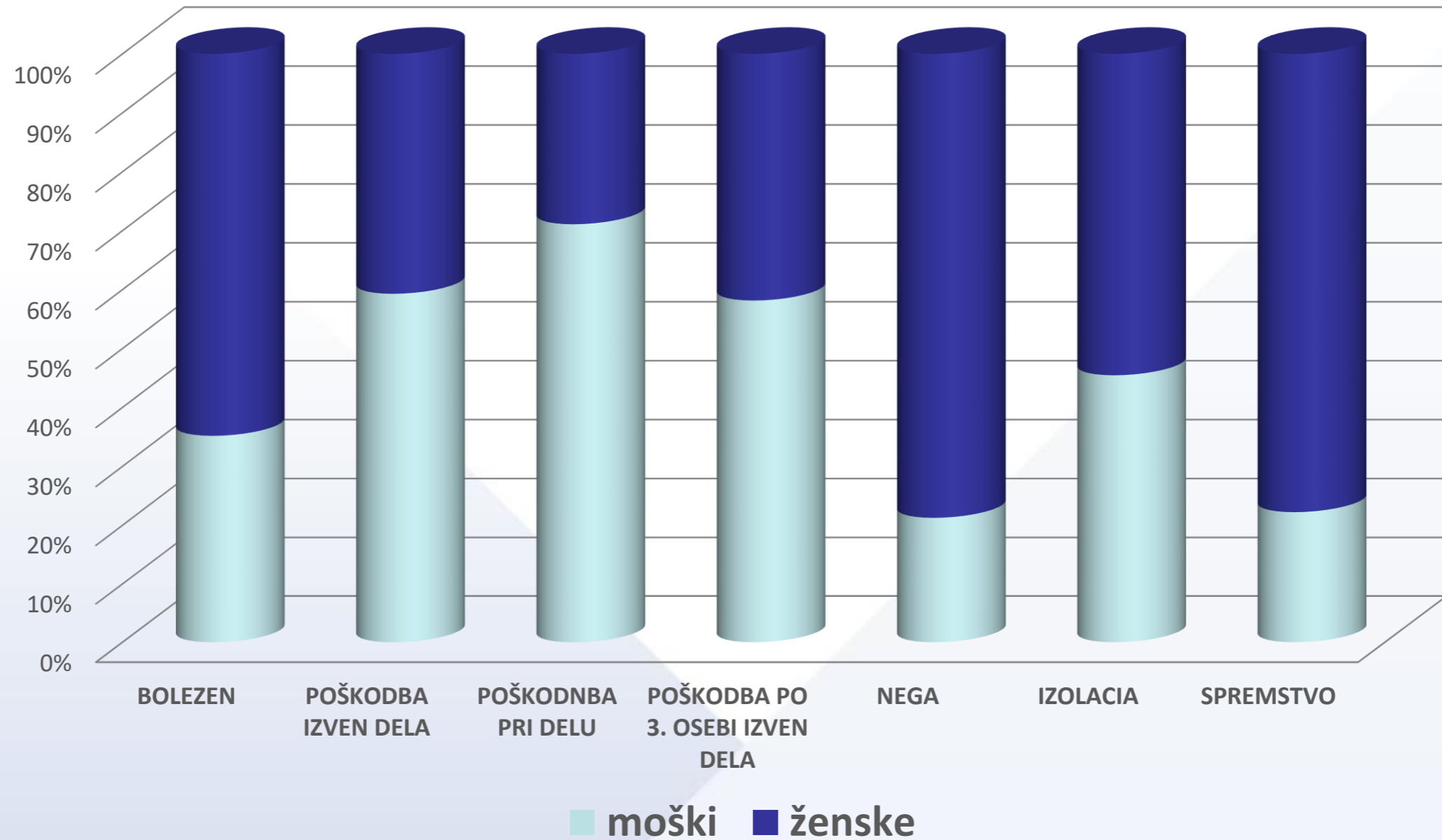
Definicija:

- ukrep, s katerim lečeči zdravnik, območni zavod za zdravstveno varstvo ali Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije zbolelemu za nalezljivo boleznijo, omeji svobodno gibanje, kadar to lahko povzroči direkten ali indirekten prenos bolezni na druge osebe;
- glede na način prenosa nalezljive bolezni in stanje kužnosti bolnika se določi vrsta osamitve, ki lahko poteka na bolnikovem domu, v zdravstvenem zavodu (hospitalizacija) ali v za ta namen posebej določenem prostoru;
- **osamitev lahko traja največ toliko časa, kolikor traja kužnost;**
- opredeljena v ZNB.

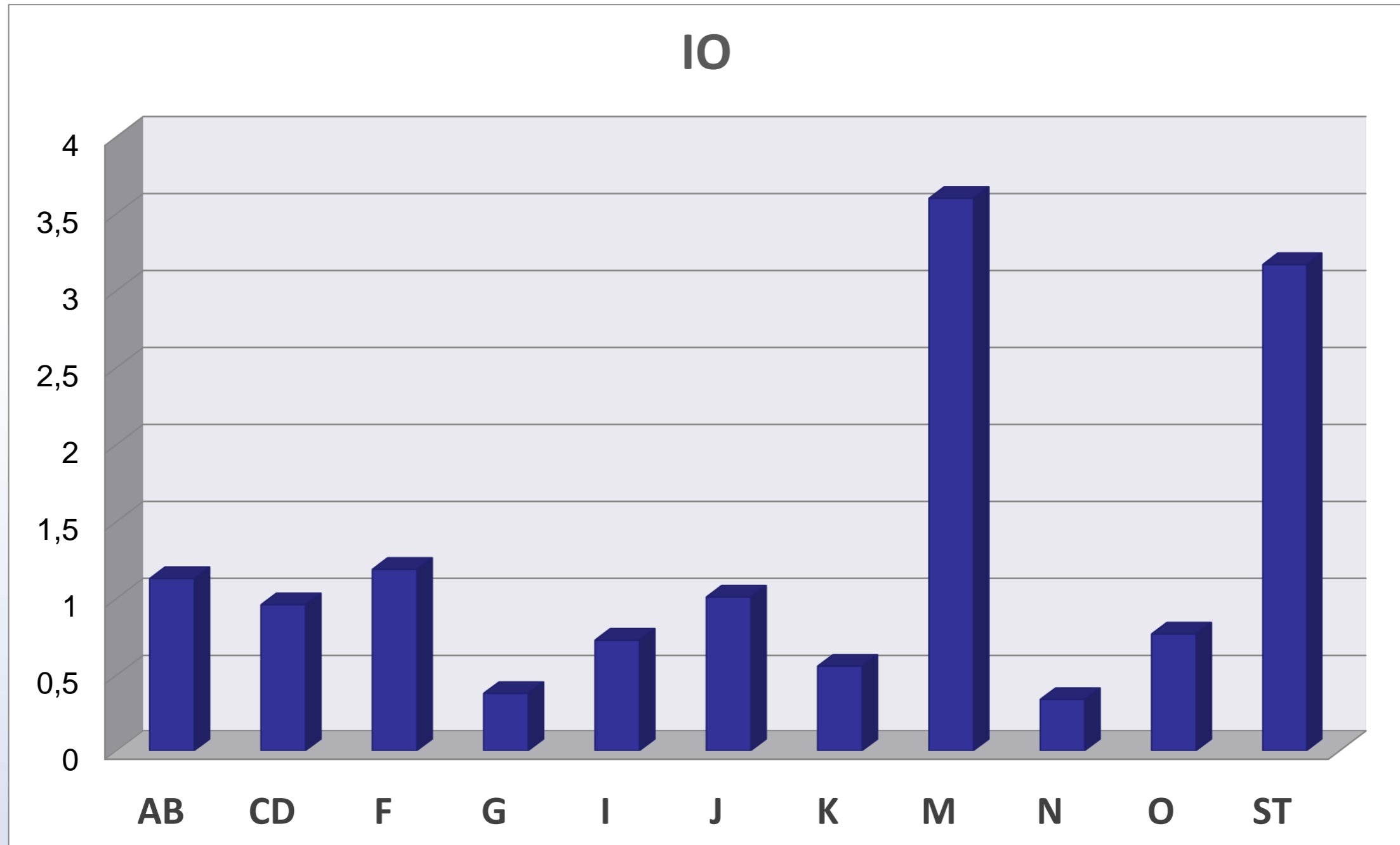
Razlogi bolniškega staleža

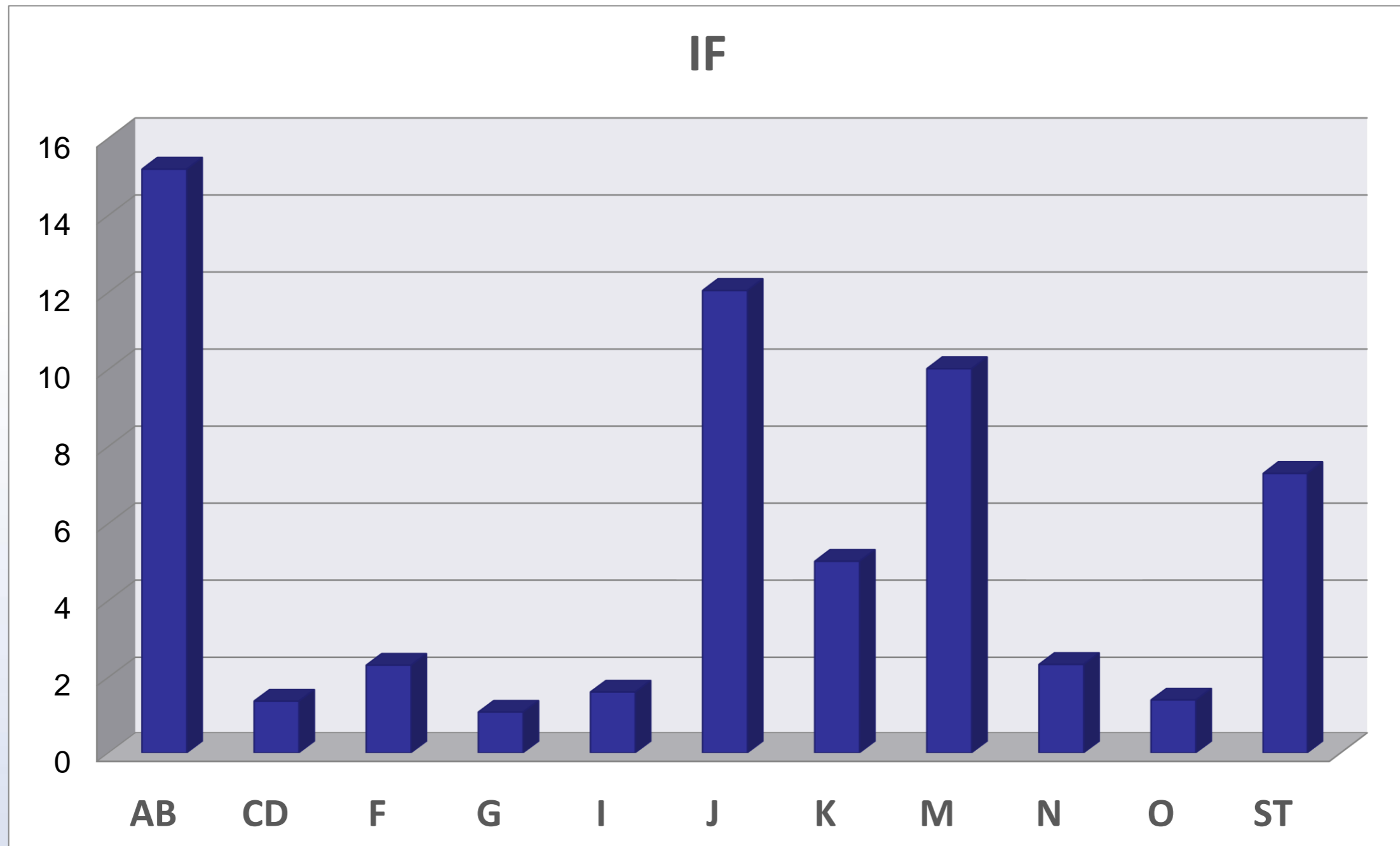
Razlogi bolniškega staleža po spolu (10)

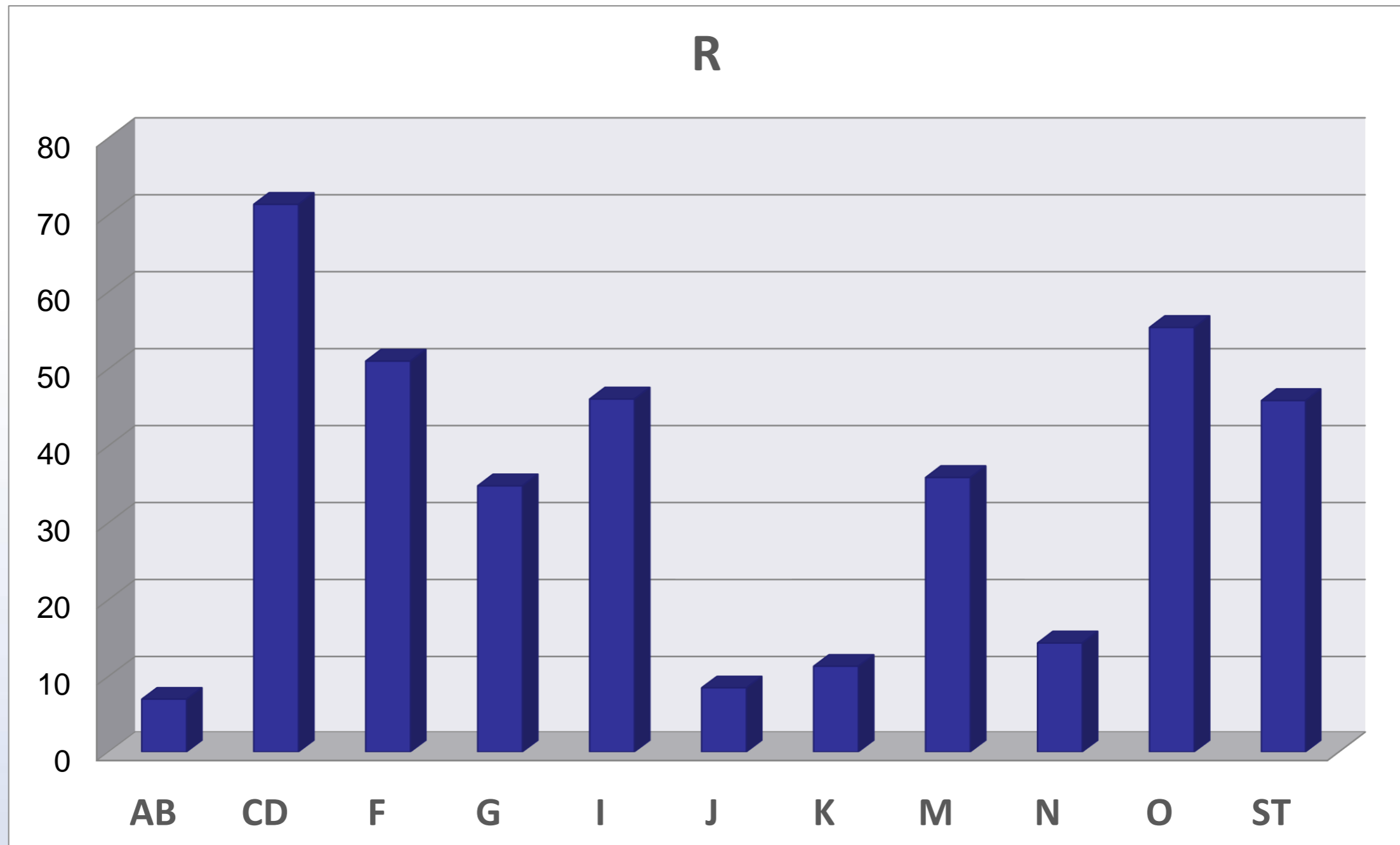
Najpogostejši vzroki BS (IO)

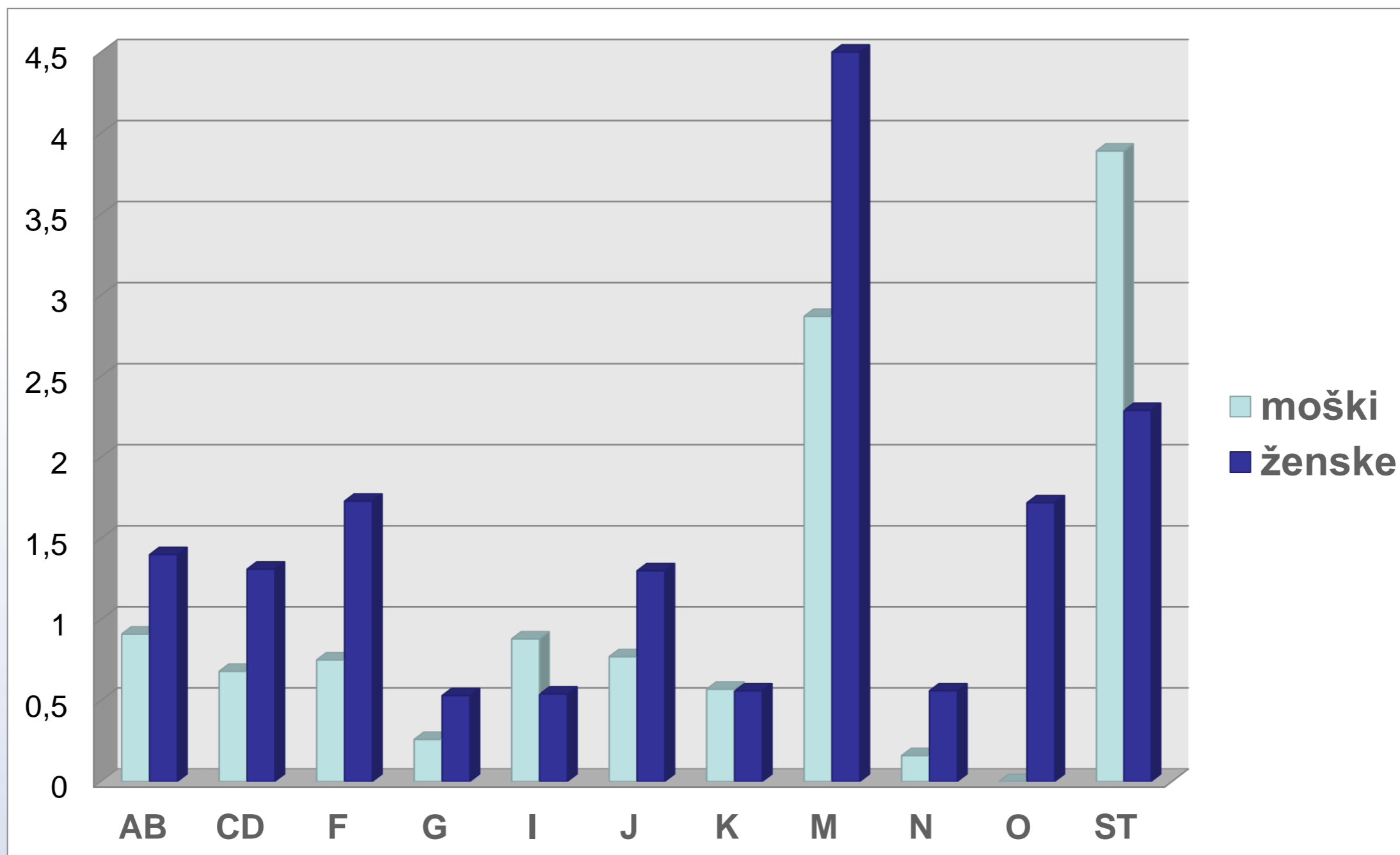
Najpogostejši vzroki BS (IF)

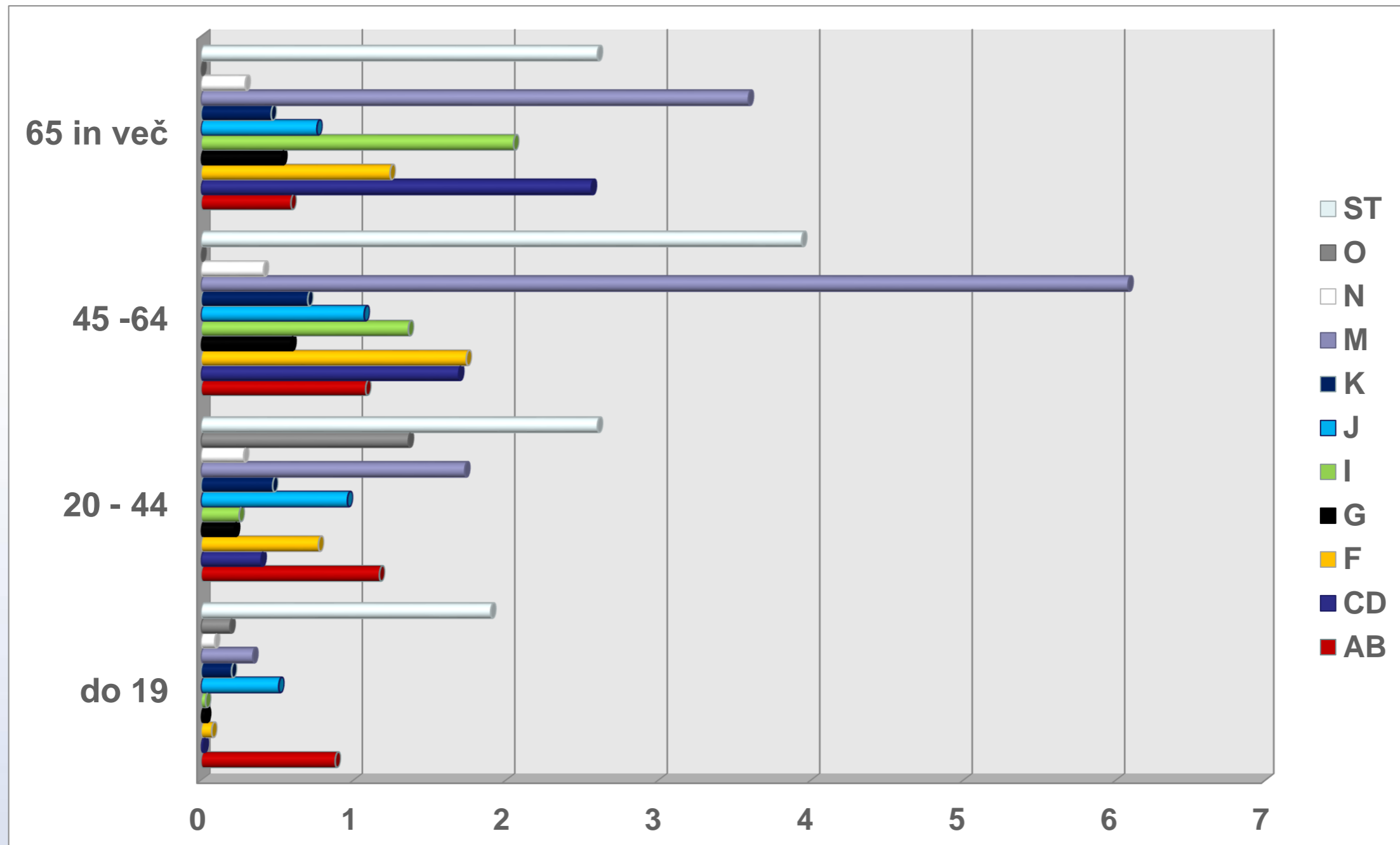
Najpogostejši vzroki BS (R)

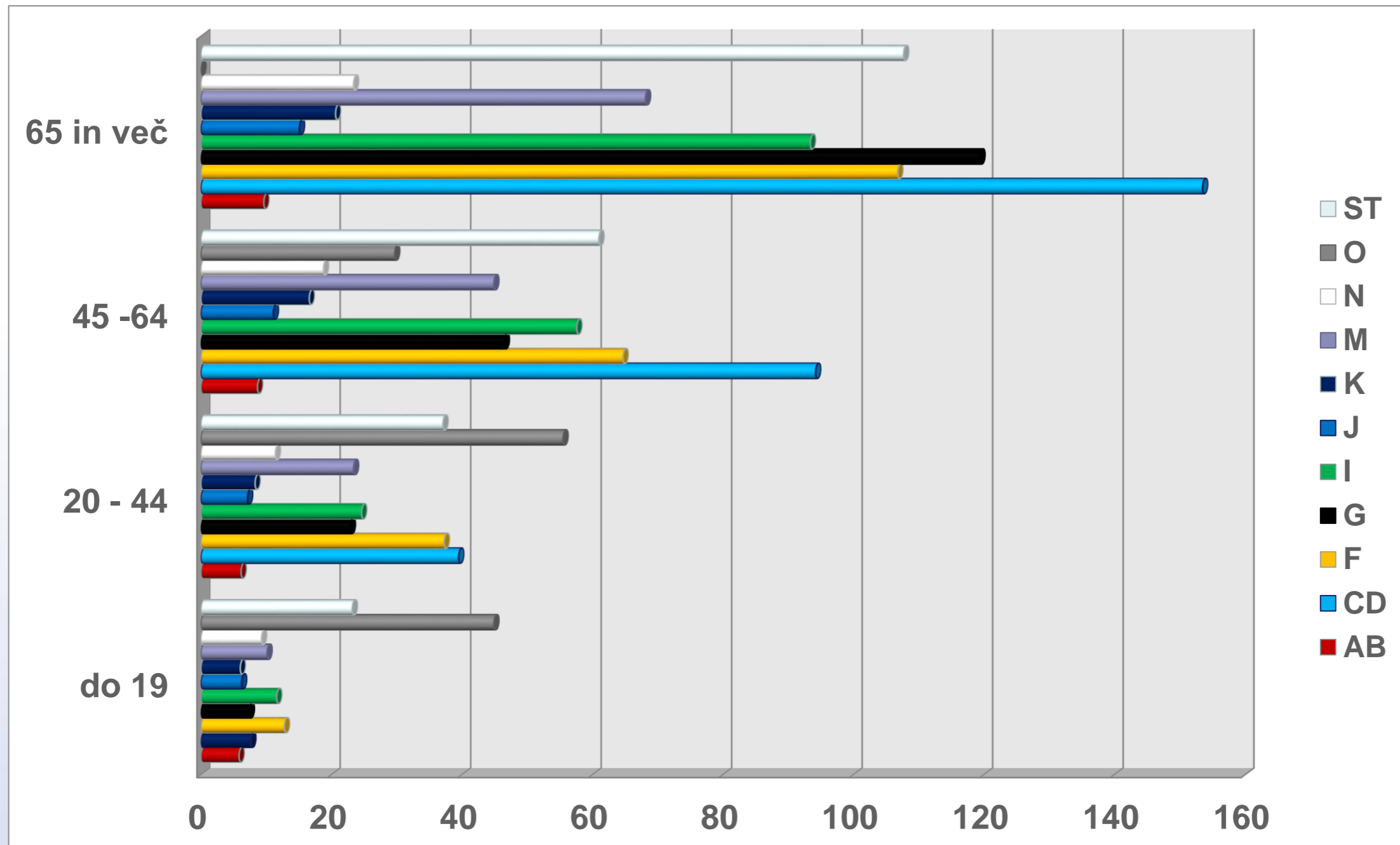
Najpogostejši vzroki BS po spolu (IO)

Najpogostejši vzroki BS po starosti (IO)

Najpogostejši vzroki BS po starosti (R)

BS po SKD dejavnostih

Odvisna od:

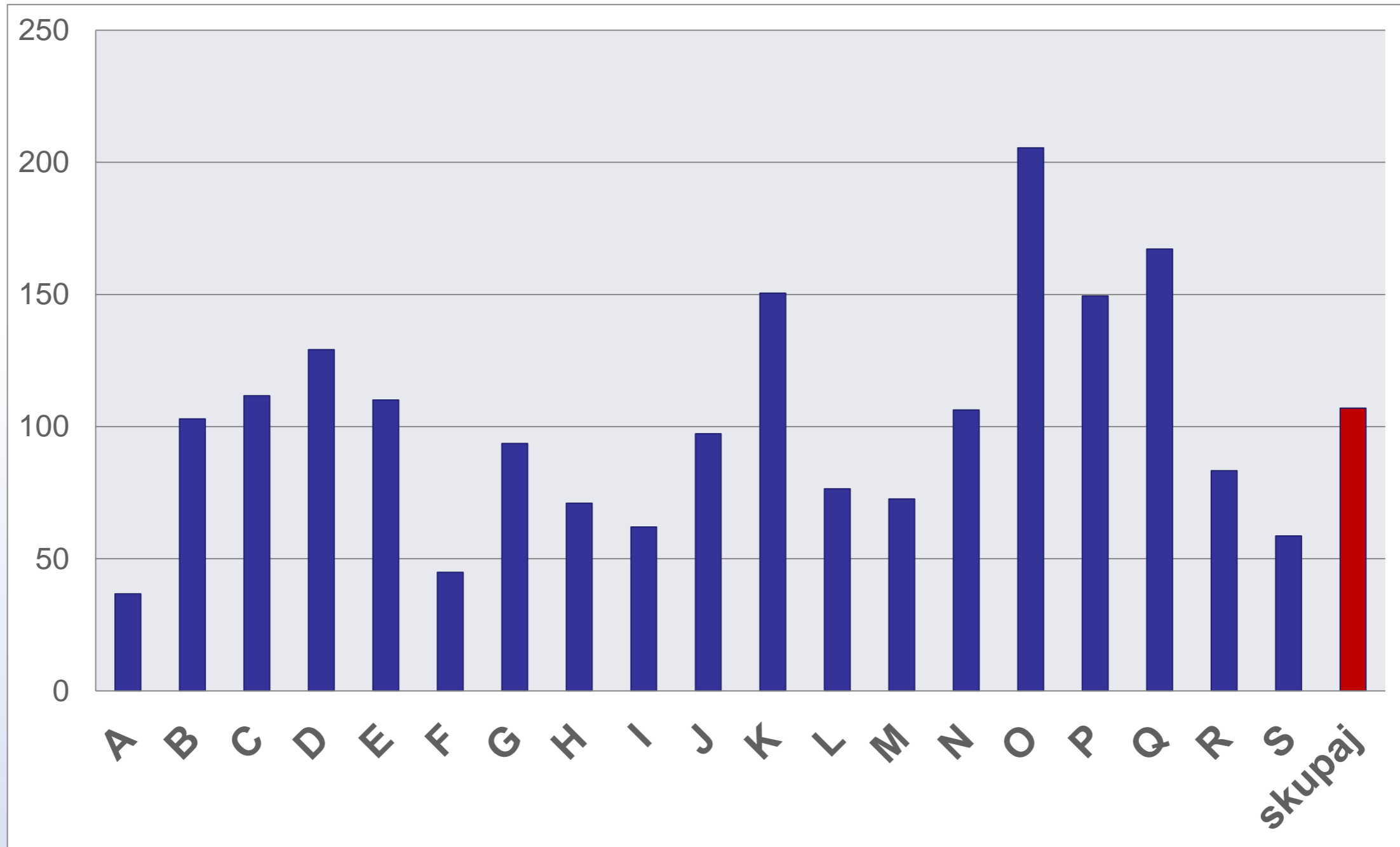
- demografske strukture zaposlenih
- psihofizičnih obremenitev na delovnem mestu
- delovnih pogojev
- varnostne kulture delavcev in delodajalcev
- kulture odsotnosti (odnos do zdravstvenega absentizma)

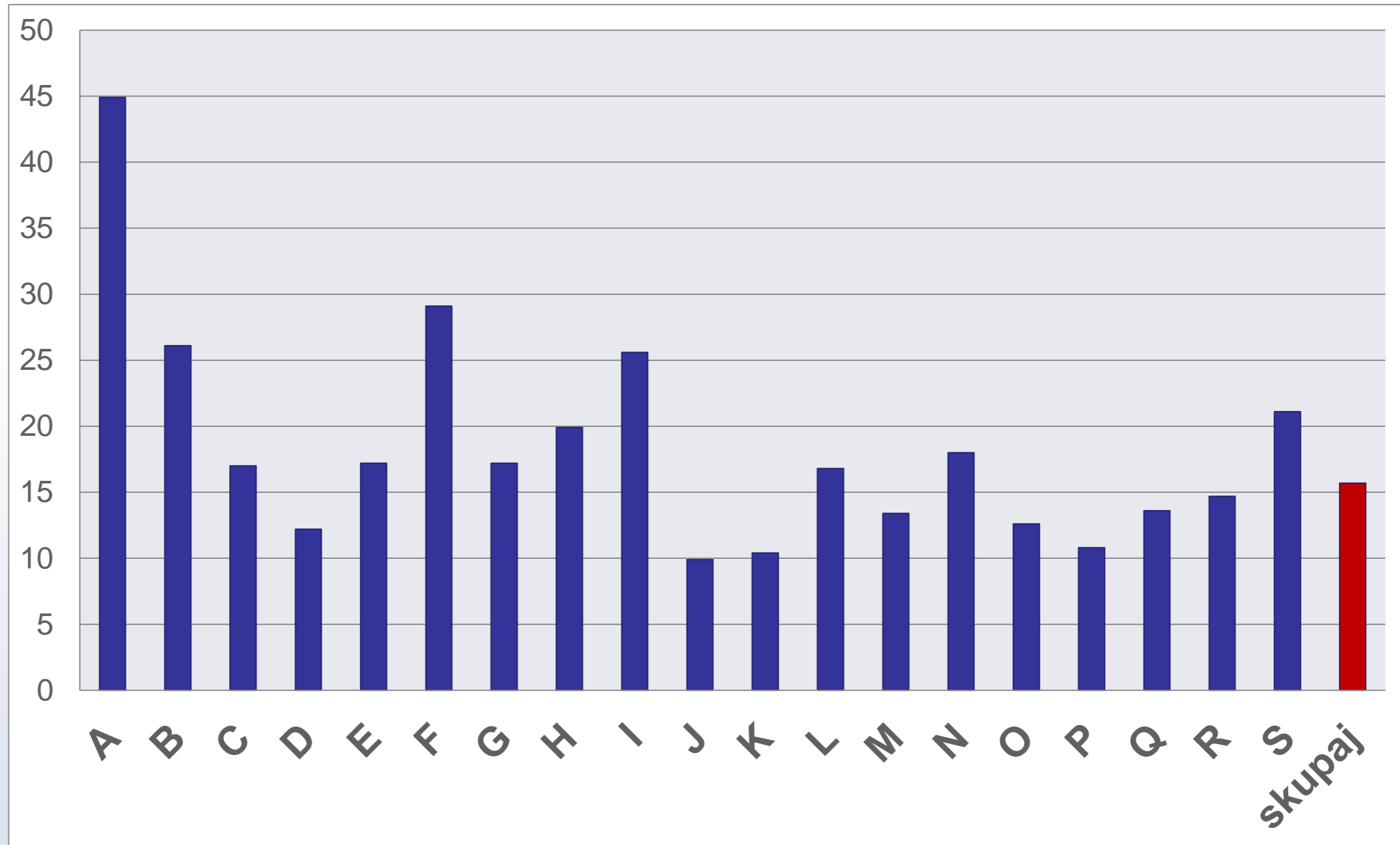
BS po SKD dejavnostih

- **Najvišji %BS in IO:** rudarstvu (B), dejavnosti javne uprave in obrambe ter obvezne socialne varnosti (O), dejavnost oskrbe z vodo, ravnanje z odplakami in odpadki, saniranje okolja (E), zdravstveno in socialno varstvo (Q), predelovalna dejavnost (C)
- **Najvišji IF:** dejavnost javne uprave in obrambe ter dejavnosti obvezne socialne varnosti (O), finančne in zavarovalniške dejavnosti (K), zdravstveno in socialno varstvo (Q), izobraževanje (P)
- **Najdaljši R:** kmetijstvo in lov, gozdarstvo in ribištvo (A), gradbeništvo (F), rudarstvo (B), gostinstvo (I)

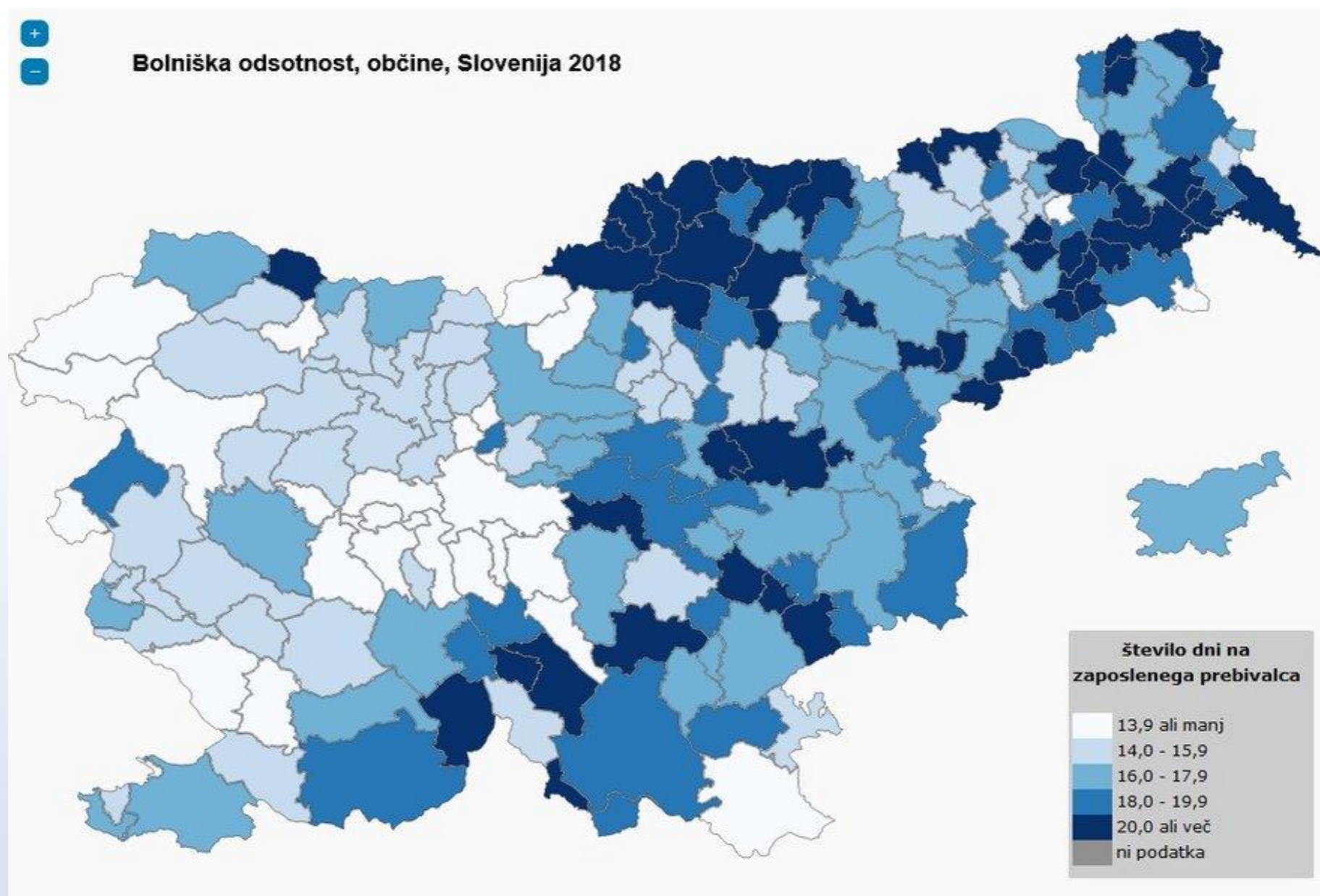
BS po SKD dejavnostih (IF)

BS po SKD dejavnostih (R)

BS po slovenskih regijah

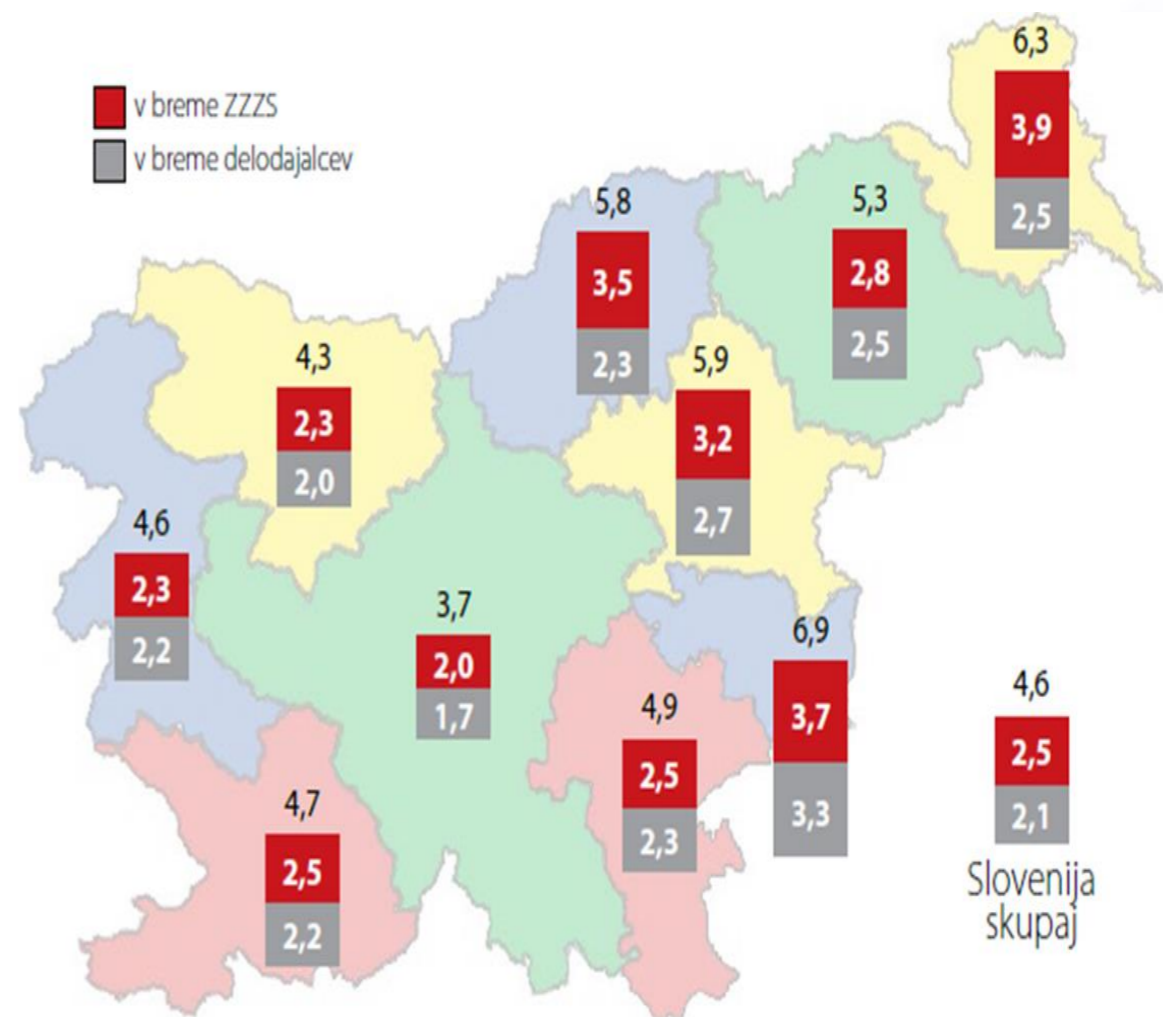
Absentizem po OE ZZZS

Razlike so posledica:

- različnih demografskih značilnosti
- strukture gospodarstva
- ekonomsko-družbene razvitosti
- dostopnosti do zdravstvenih storitev
- kulturni in drugih razlik

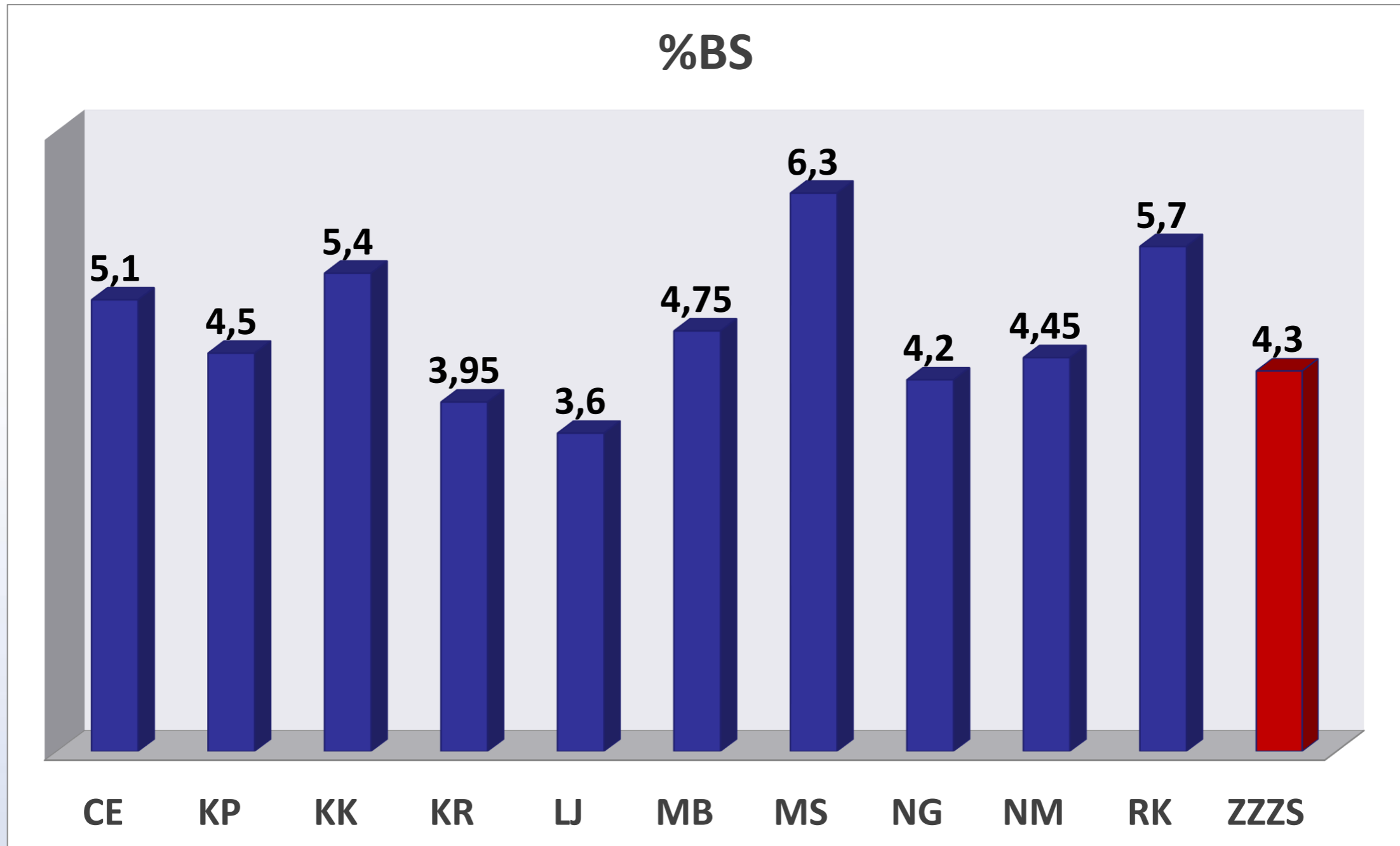
%BS: OE KK, OE MS, OE RK

%BS: OE LJ, OE KR

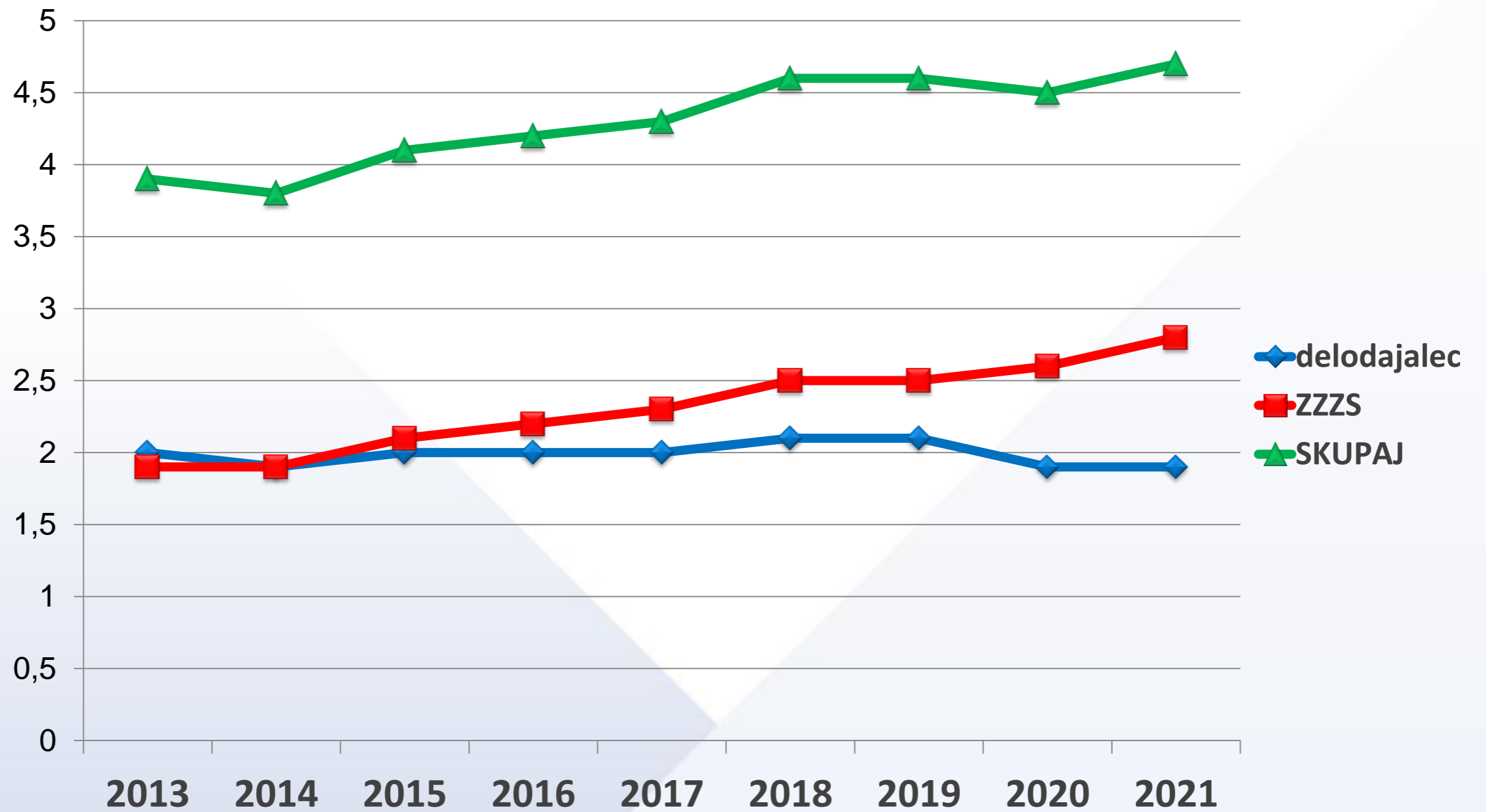

Slika 9. Odstotek izgubljenih delovnih dni v breme delodajalcev in v breme ZZZS po območnih enotah Slovenije v letu 2018.

Zdravstveni absentizem po OE ZZZS

Trend gibanja BS (Slovenija 2013 – 2021)

Gibanje bolniškega staleža (dolgotrajni BS)

	2015	2021	
od 45 dni do 6 mesecev	10.309	15.031	
6 – 12 mesecev	4.140	5.563	
nad 1 leto	4.589	7.674	 67%
nad 3 leta	427	1.437	
nad 5 let	40	332	
SKUPAJ	19.038	28.268	 48%

Gibanje bolniškega staleža (stroški)

2015: 244.957.685 €

2016: 284.463.572 €

2017: 314.190.843 €

2018: 347.902.627 €

2019: 381.553.161 €

2020: 444.211.380 €

2021: 497.704.847 €

 103%

POTRDILO O UPRAVIČENI ZADRŽANOSTI OD DELA

35 922 925 3

1 - IZVAJALEC
ŠTEVILKA IZVAJALCA _____
(naziv izvajalca) _____

2 - ZDRAVNIK
1 - OSEBNI _____
2 - NADOMESTNI _____ (številka zdravnika)
(imenski zlog) _____

3 - ZAVAROVANA OSEBA
(številka zavarovane osebe) _____ (datum roj.) _____
(zavar. podlaga) _____ (enota ZZZS zavarovanja) M - 1 2 - 2
(primek) _____
(ime) _____
(ulica, h. št.) _____
POŠTA _____ KRAJ _____

4 - POVEZANA OSEBA
(primek) _____
(ime) _____ (datum rojstva) _____
1 - PARTNER 2 - OTROK 3 - DRUGO _____

5 - PRVI DAN ZADRŽANOSTI
OD _____
PREJŠNJA ZADRŽANOST OD DELA - RECIDIV OD _____ DO _____

6 - ZADNJI DAN ZADRŽANOSTI
ZA DIAGNOZO ZA RAZLOG ZA PLAČNIKA
DA DA DA

7 - ZAVEZANEC
NAZIV _____ zap. št. potrdila _____
sig. št. _____ šifra dejavnosti _____

8 - ODLOČBA
ZADRŽAN PO ODLOČBI ŠT. _____
1 - IMENOVANEGA ZDRAVNIKA _____ DO _____
2 - ZDRAVSTVENE KOMISIJE _____

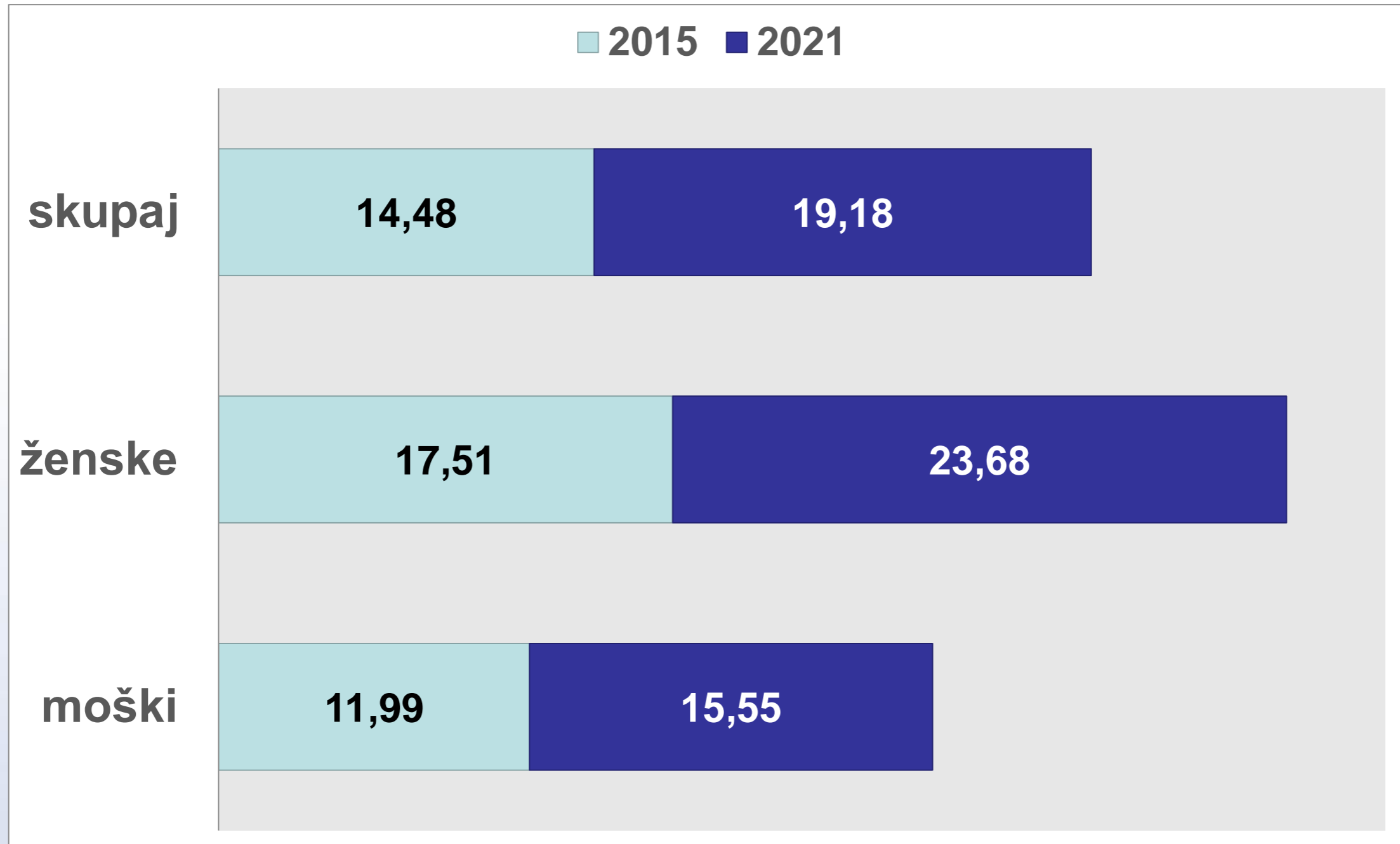
9 - NAPOTEN NA IK _____ POSTOPEK ZAPLAČEN _____
NAPOTEN NA IK (IME) _____ DA

10 - ZADRŽANOST OD DELA
ZA POLNI DELOVNI ČAS OD _____ DO _____
ZA KRAJŠI DELOVNI ČAS OD _____ DO _____
DOLŽAN DELATI _____ UR NA DAN
OD TEGA ZADRŽAN OD DELA _____ UR NA DAN

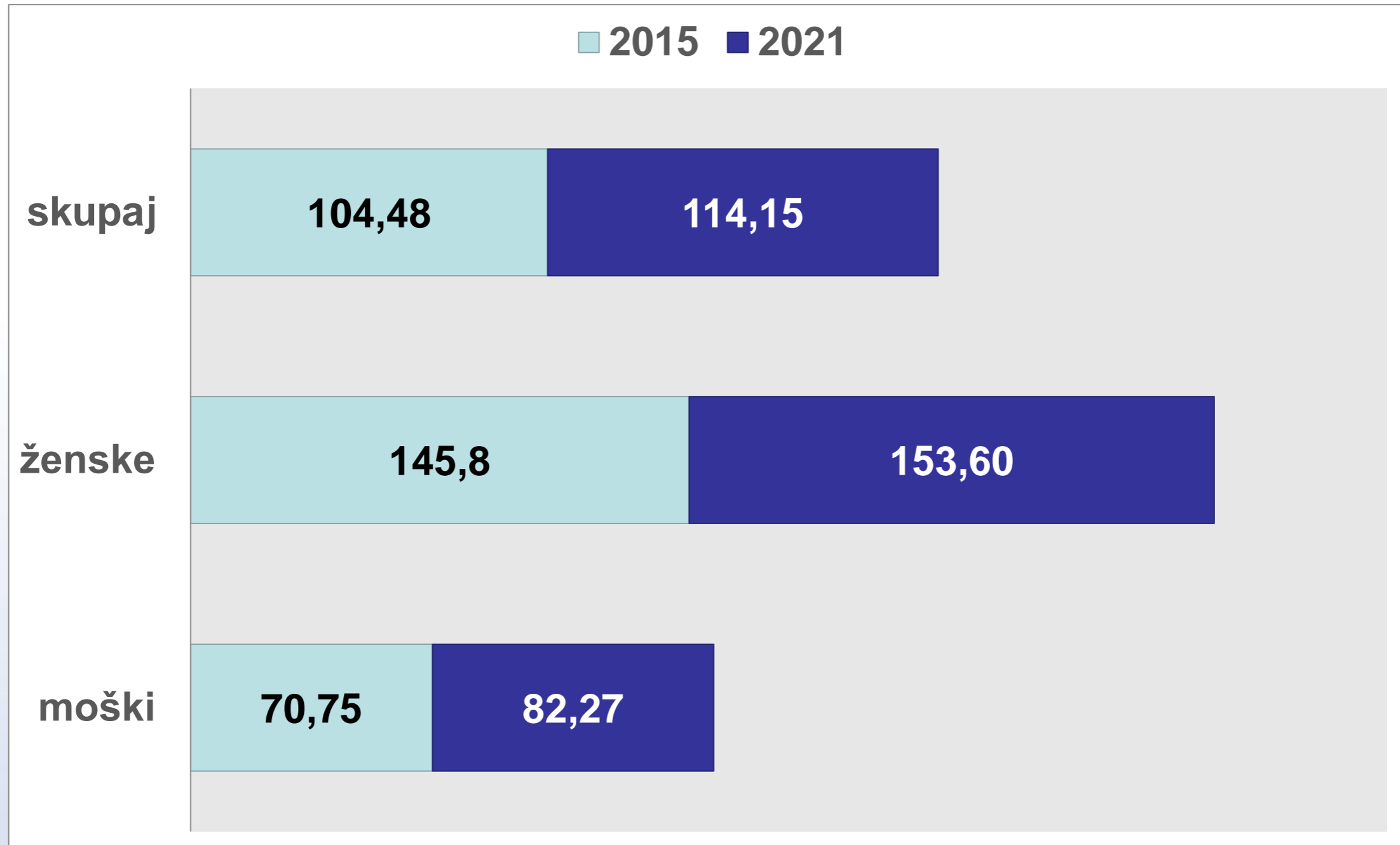
11 - RAZLOG ZADRŽANOSTI
01 - BOLEZEN 07 - TRANSPLANTACIJA
02 - POŠKODBA UVEN DELA 08 - ODLAGA _____
03 - POKLICNA BOLEZEN 09 - SPREMIŠTVO _____
04 - POŠKODBA PRI DELU 10 - USPOSABLJANJE ZA REHABILITACIJO OTROKA
05 - POS. PO TRETA OŠEM UVEN DELA 11 - POŠKODBA NASTALA PRI AKTIVNOSTI U 18. ČLENA ZAKONA
06 - NEGA

12 - INVALIDNOST
INVALID _____
1 - 1 let 2 - 2 let 3 - 3 let

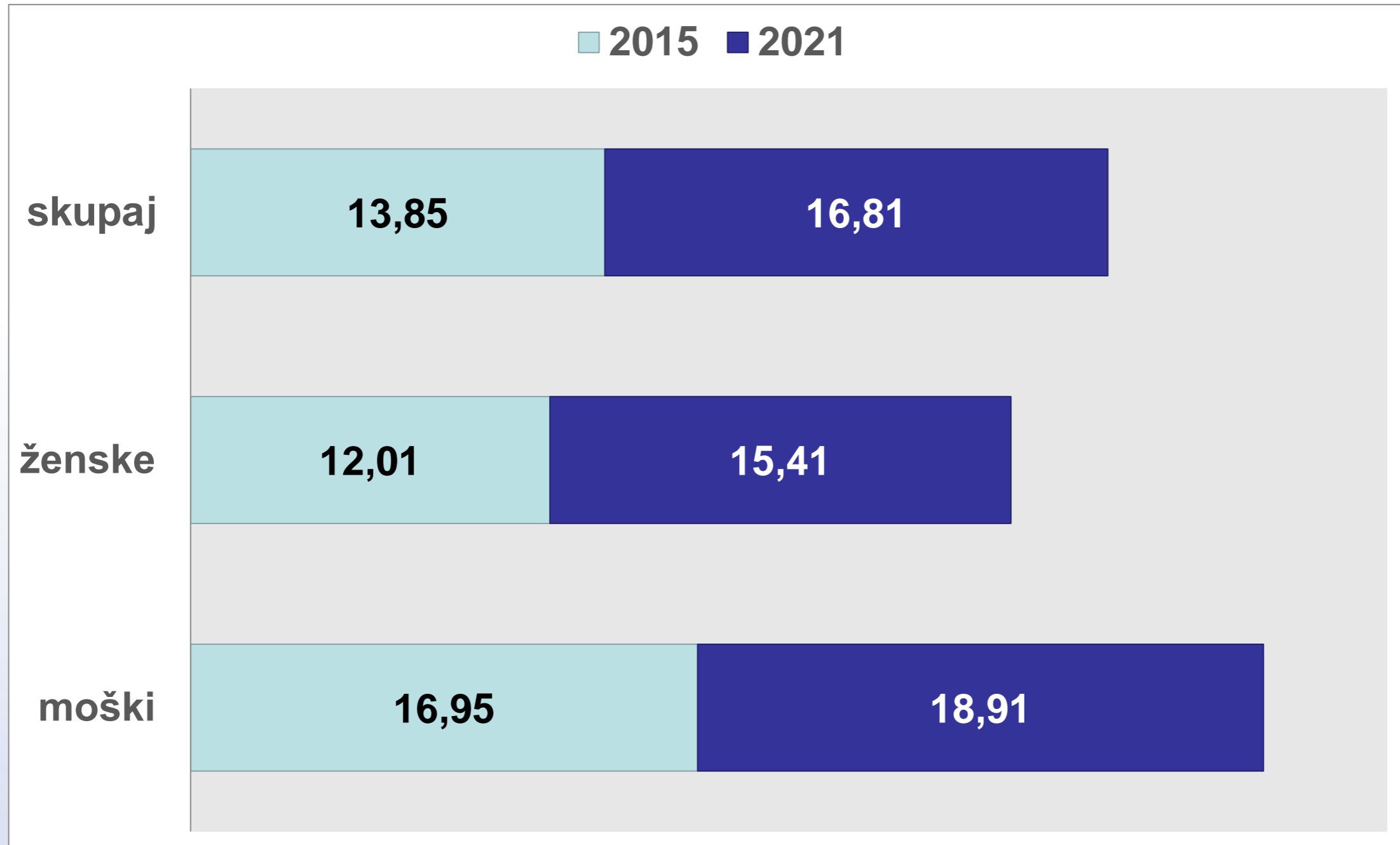
Gibanje bolniškega staleža (IO po spolu)

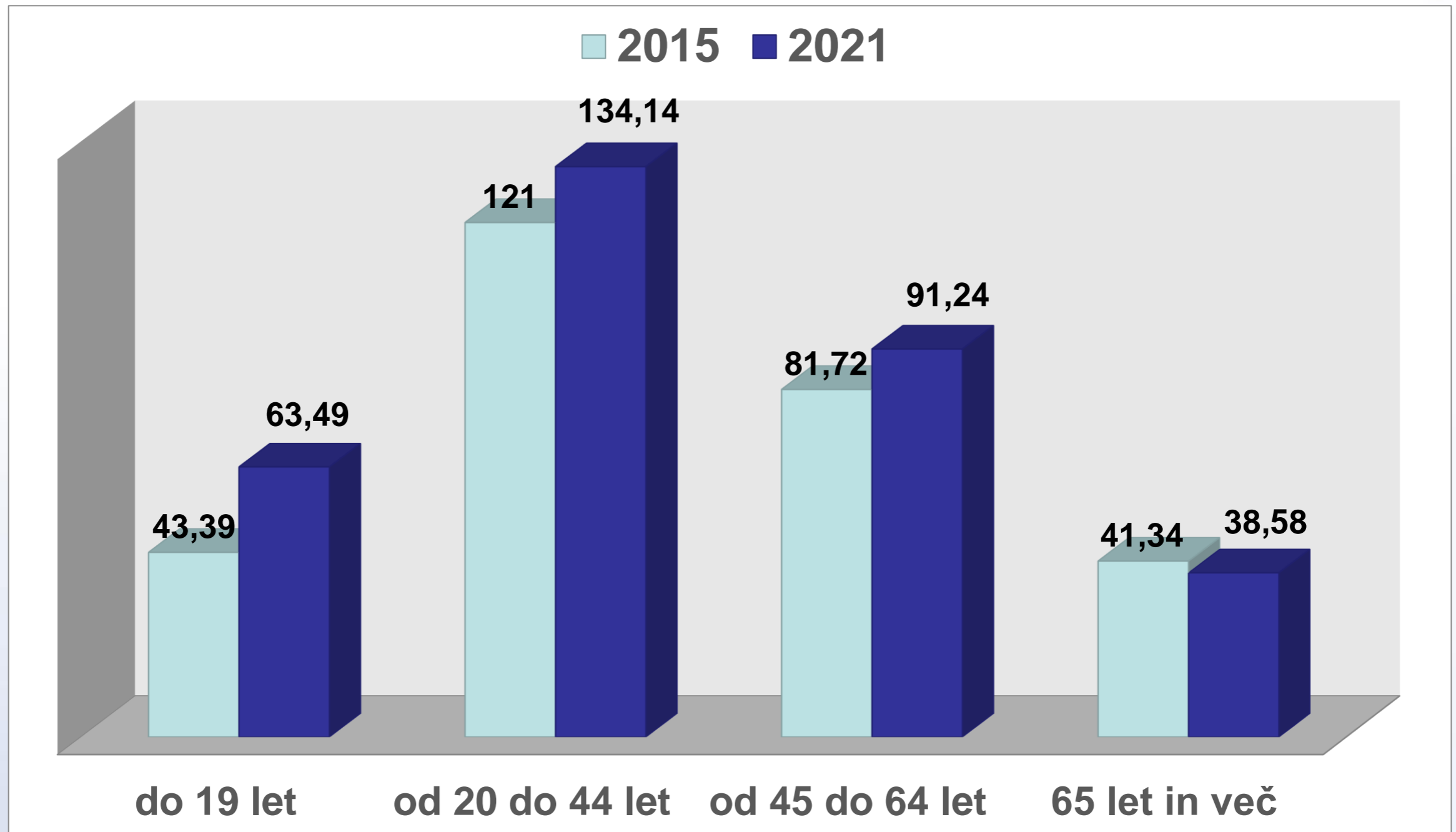
Gibanje bolniškega staleža (IF po spolu)

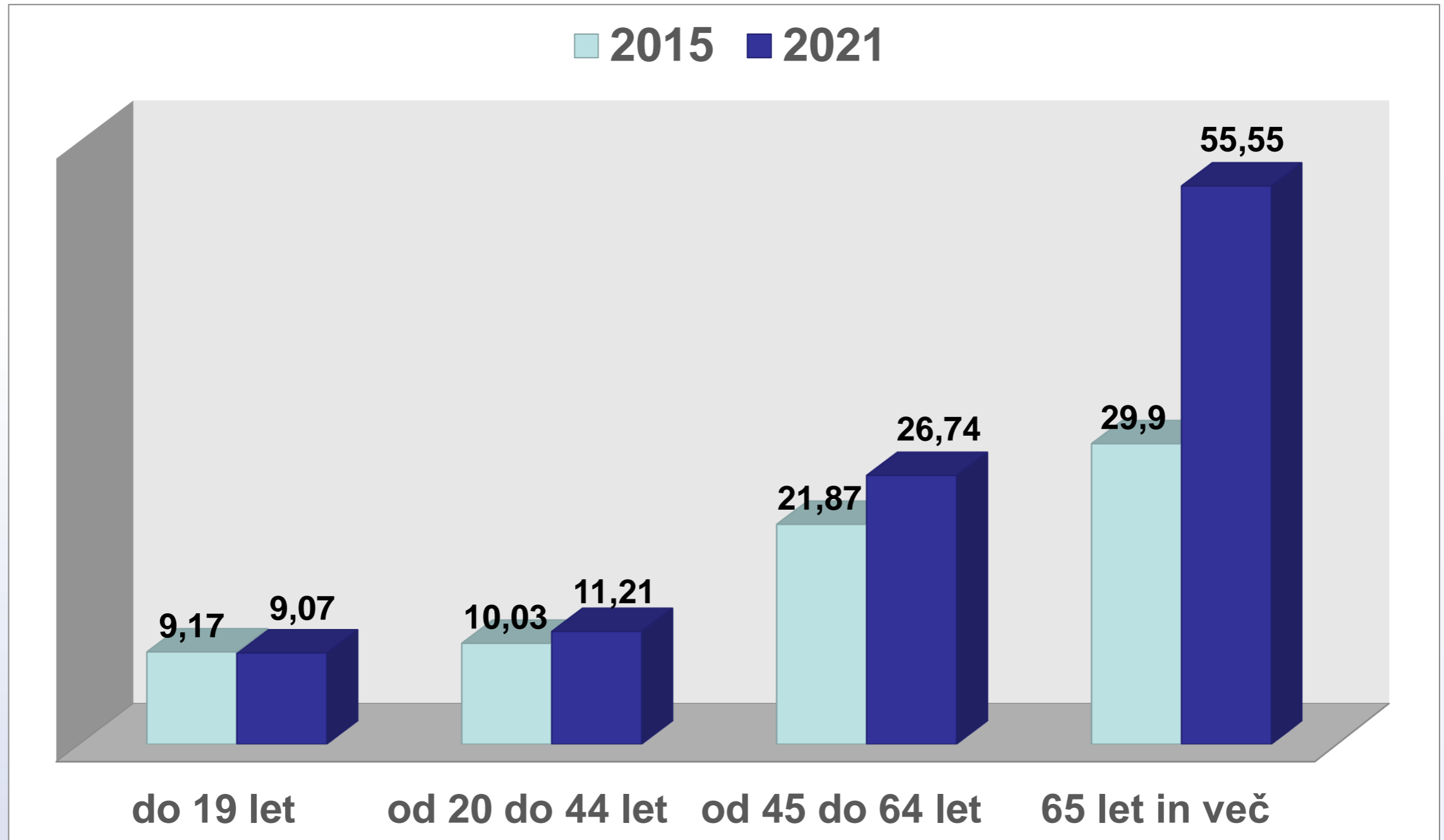
Gibanje bolniškega staleža (R po spolu)

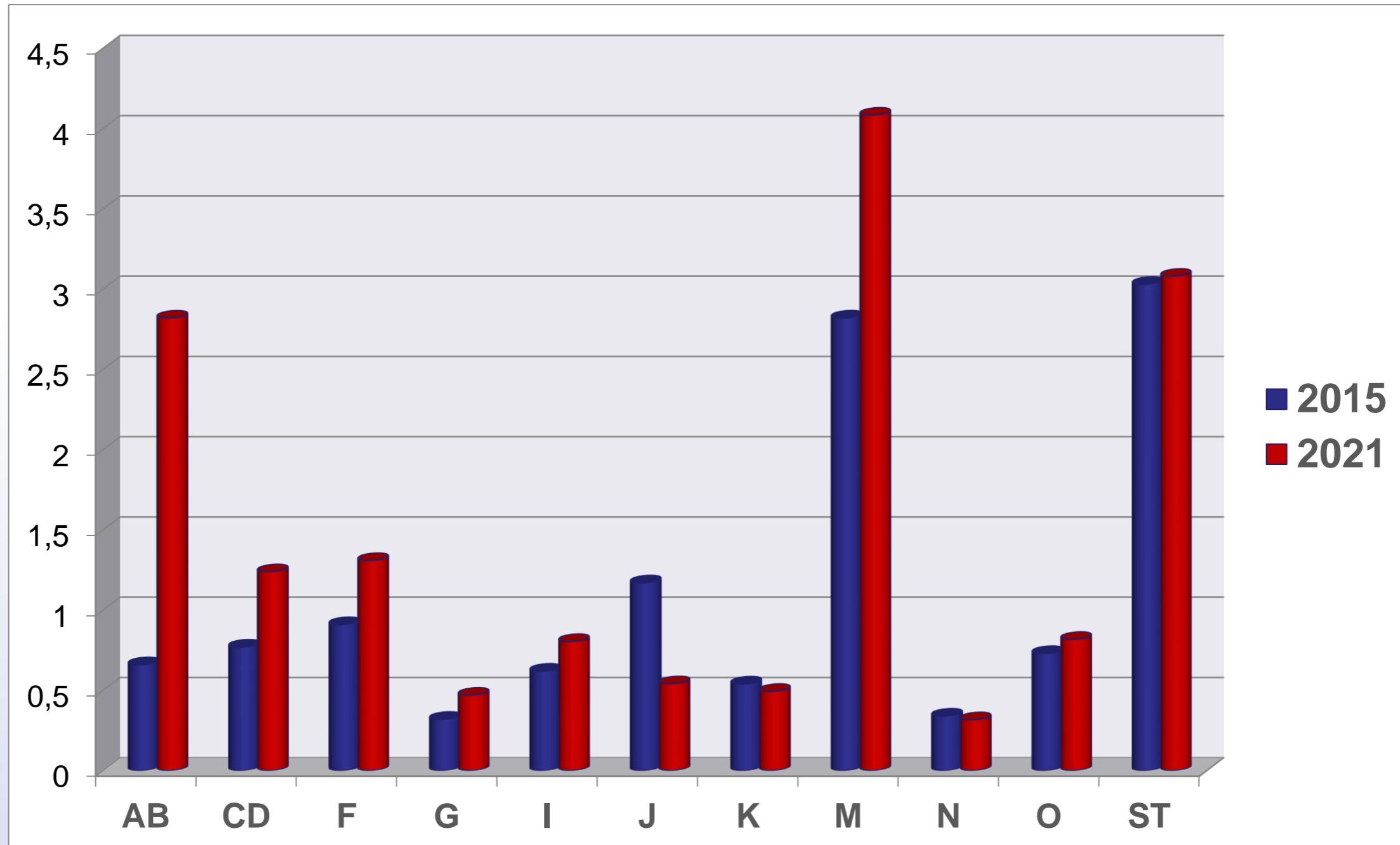
Gibanje bolniškega staleža (IF po starosti)

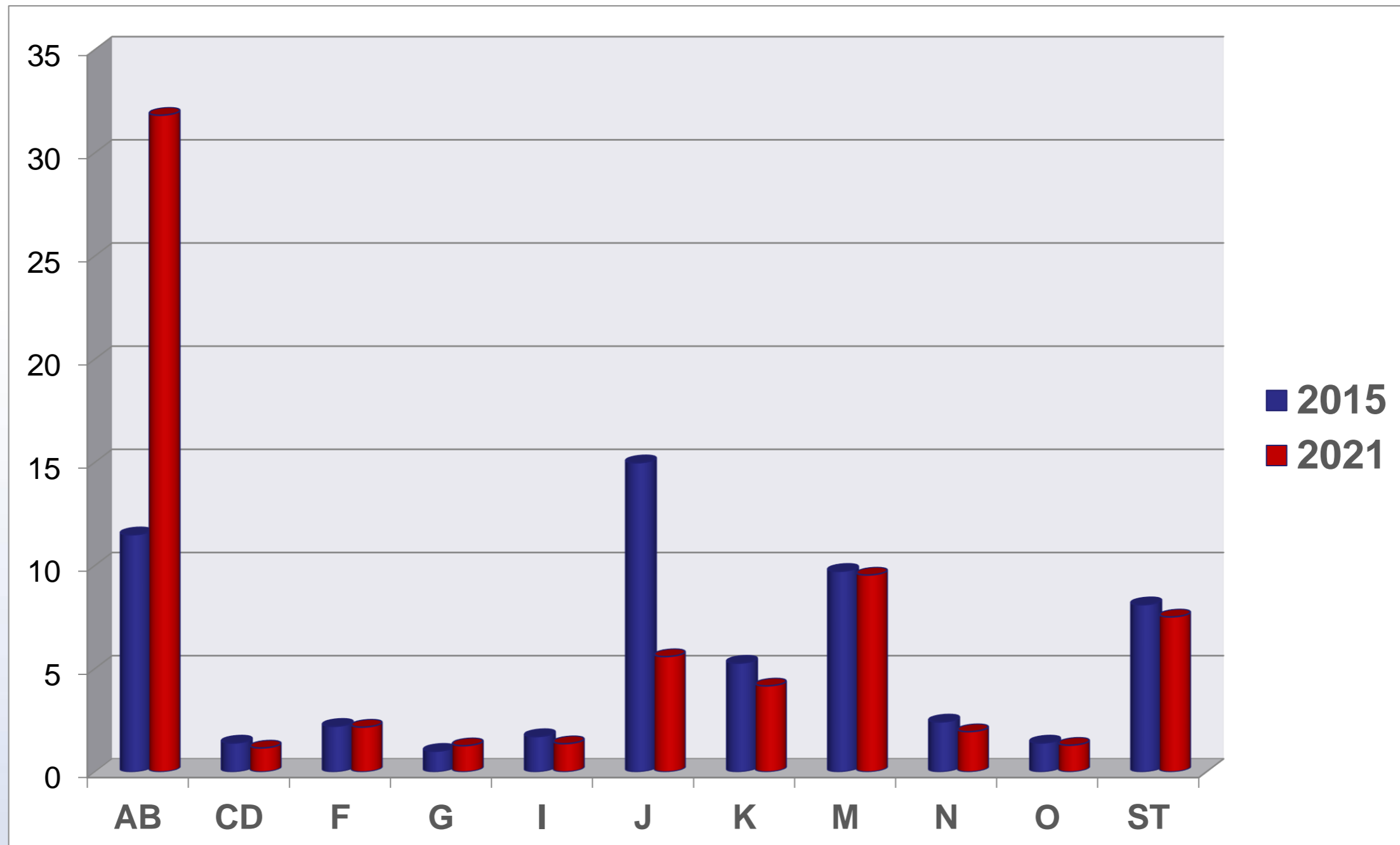
Gibanje bolniškega staleža (R po starosti)

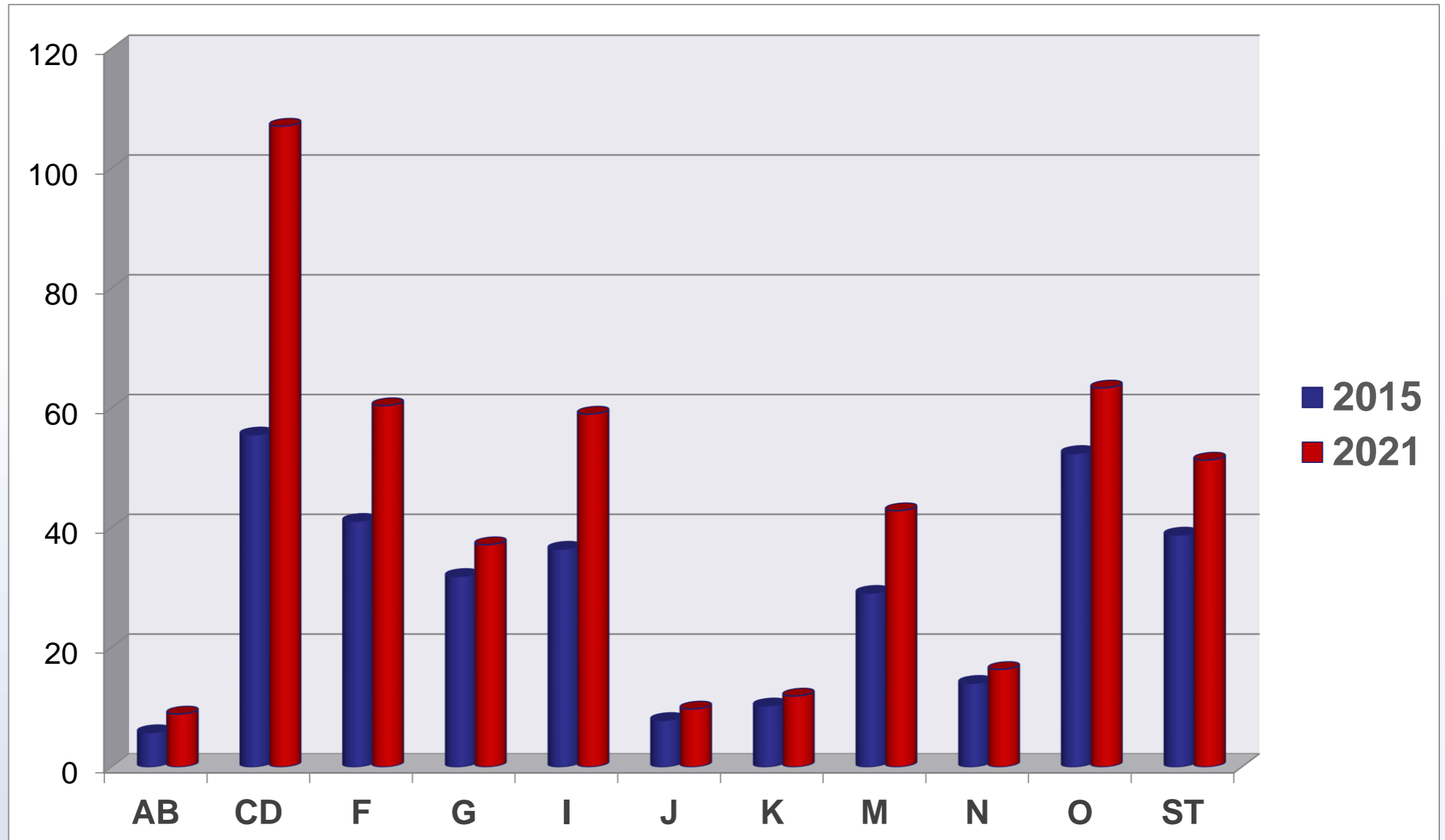
Gibanje bolniškega staleža (IO po vzroku)

Gibanje bolniškega staleža (IF po vzroku)

Gibanje bolniškega staleža (R po vzroku)

Kateri dejavniki lahko povečujejo rast zdravstvenega absentizma?

- porast števila zaposlenih;
- staranje prebivalstva;
- kasnejše upokojevanje in podaljšanje delovne dobe;
- večja obolevnost aktivnega prebivalstva;
- prezentizem v preteklih letih;
- dolgotrajnejši postopki diagnostike in zdravljenja;
- drugi razlogi?

Kateri dejavniki lahko povečujejo rast zdravstvenega absentizma?

- ni sistemske ureditve obvladovanja in preprečevanja zdravstvenega absentizma;
- ni izdelanih sistemov in mehanizmov za reintegracijo delavcev po dolgotrajni bolniški odsotnosti;
- (pre)majhna **vloga specialista MDPŠ** pri obravnavi bolniškega staleža;
- ni učinkovite poklicne rehabilitacije;
- (pre)pozni in dolgotrajni postopki ZPIZ-a?

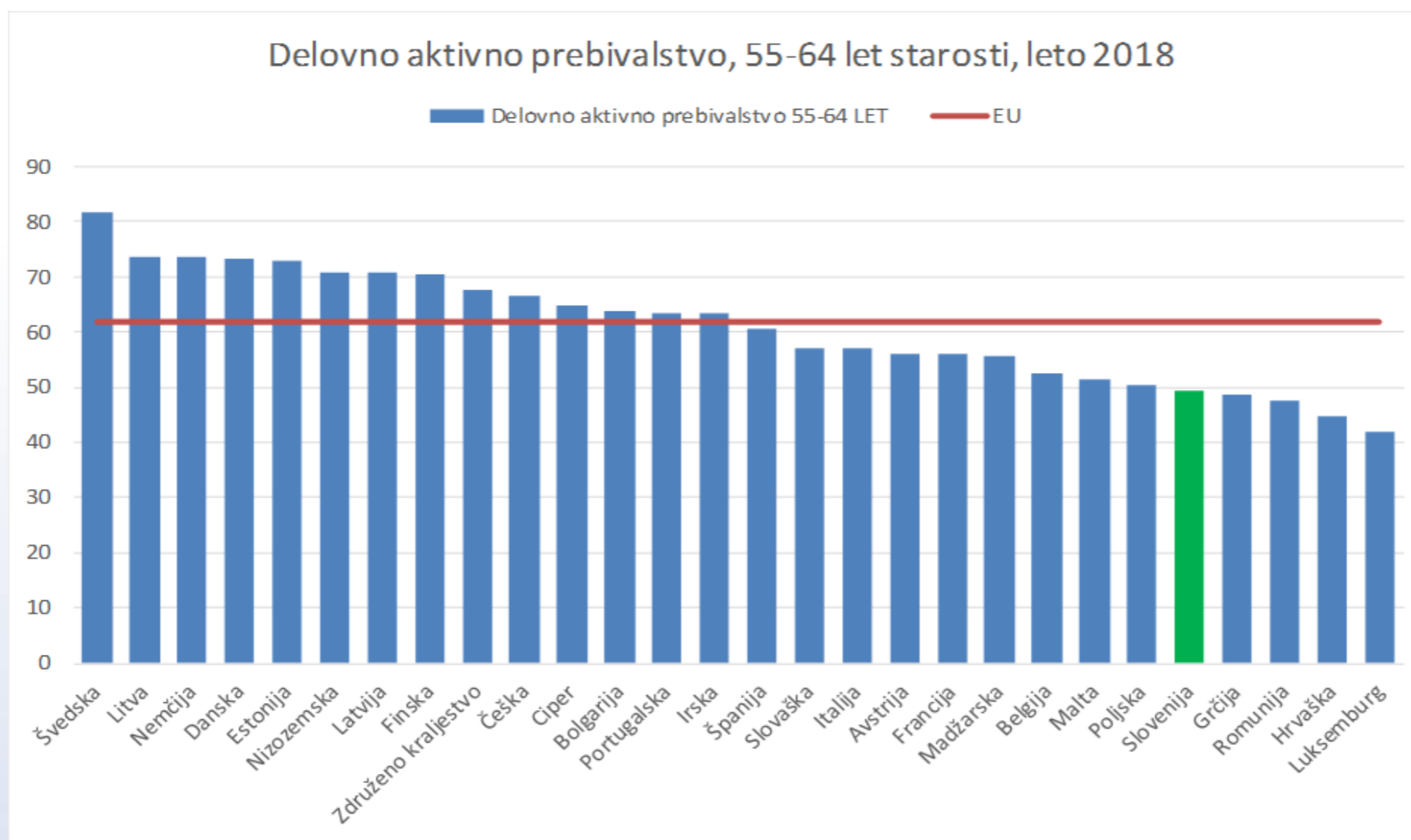
Dejavniki, ki povečujejo rast absentizma

SPREMEMBA ŠTEVILA IN STAROSTNE STRUKTURE DELOVNO AKTIVNE POPULACIJE

	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65 in več	VSI
2010	1.691	33.616	97.176	128.876	126.973	126.625	129.007	109.202	54.451	9.803	1.553	818.975
2011	1.576	30.329	91.533	126.379	127.938	124.011	129.796	111.853	61.112	10.9425	1.842	817.311
2012	1.372	26.271	85.253	121.510	125.836	121.063	128.041	112.178	59.629	10.033	1.762	792.948
2013	1.281	23.174	80.695	117.103	125.394	120.563	126.352	115.525	67.245	12.037	1.955	791.323
2014	1.626	24.065	80.020	114.148	126.744	120.848	124.495	117.211	74.244	14.465	2.092	799.958
2015	1.849	25.705	79.448	110.991	127.031	122.535	120.885	118.288	77.852	16.708	2.352	803.644
2016	2.235	28.701	81.590	109.886	127.894	125.738	119.661	120.978	84.040	20.435	3.327	824.485
2017	2.776	33.774	83.254	111.522	129.510	129.462	121.513	124.121	91.618	24.569	4.082	856.201
2018	3.316	38.535	84.867	113.641	130.468	133.345	124.651	126.134	98.270	28.977	4.965	887.170
2019	3.421	41.207	87.737	115.930	131.883	139.249	128.649	126.966	102241	33.148	5.689	916.120

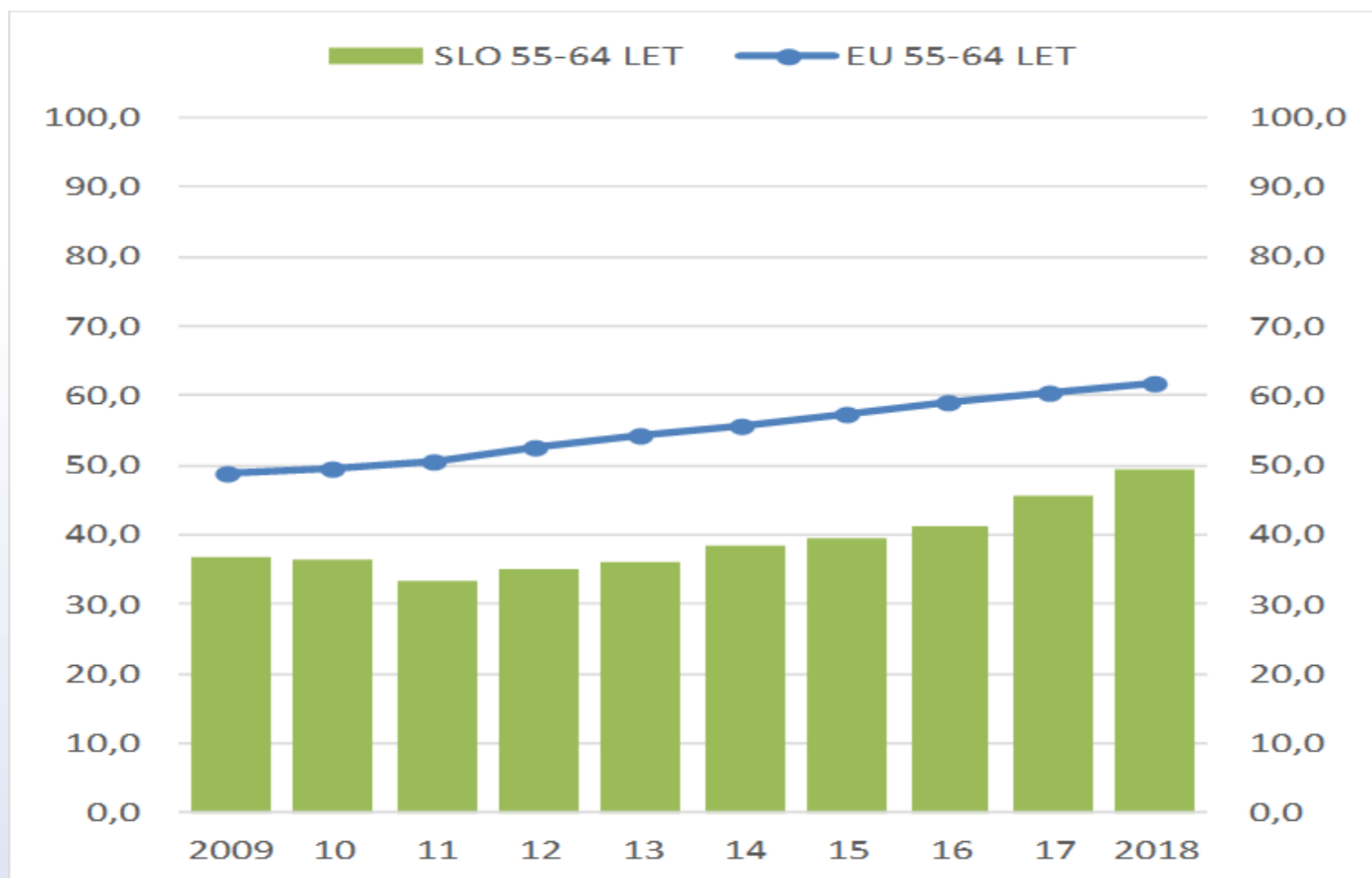
Dejavniki, ki povečujejo rast absentizma

SPREMEMBA ŠTEVILA IN STAROSTNE STRUKTURE DELOVNO AKTIVNE POPULACIJE

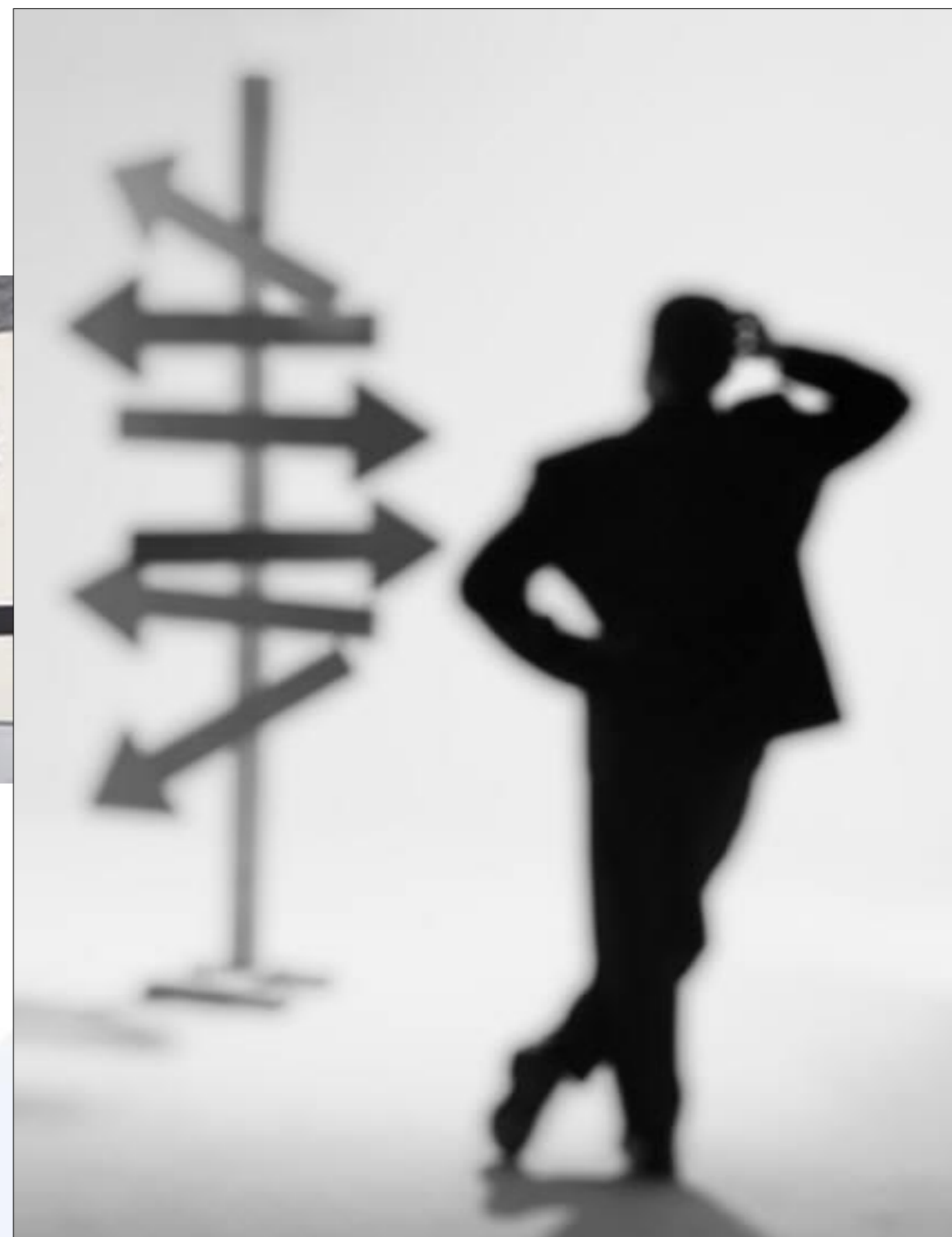

Dejavniki, ki povečujejo rast absentizma

SPREMEMBA ŠTEVILA IN STAROSTNE STRUKTURE DELOVNO AKTIVNE POPULACIJE

KAKO DALJE?

Ukrepi za obvladovanje absentizma

- preventivni ukrepi za varovanje in krepitev zdravja delavcev;
- obvladovanje psiho-socialnih tveganj na delovnem mestu;
- stalno prilagajanje delovnih mest spreminjajočim in novim zahtevam dela – prilagoditev delovnih mest starajoči se populaciji;
- preprečitev oz. zmanjšanje obsega poškodb pri delu in bolezni, povezanih z delom;
- ukrepi, ki bodo zagotovili čimprejšnjo vrnitev zdravih in motiviranih delavcev na delovna mesta.

Ukrepi za obvladovanje absentizma

Izboljšanje oz. intenziviranje postopkov

- usmerjene PZD;
- zgodnje poklicne rehabilitacije;
- zagotoviti zakonsko podlago za hitrejšo in aktivnejšo vključevanje specialista MDPŠ v proces izvajanja ukrepov.

Cilj

- hitrejša vrnitev motiviranih delavcev na delo oz. na individualno prilagojena delovna mesta ali delovni proces.

PK O

Promocija aktivnosti za
preprečevanje kostno-mišičnih
obolenj in psihosocialnih tveganj pri delu

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA DELO, DRUŽINO,
SOCIALNE ZADEVE IN ENAKE MOŽNOSTI

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD
NALOŽBA V VAŠO PRIHODNOST

Promocija aktivnosti za
preprečevanje kostno-mišičnih
obolenj in psihosocialnih tveganj pri delu

Osnovni namen projekta

S celostnim pristopom in sistematičnimi aktivnostmi vplivati na:

- zmanjšanje pojavnosti KMO in PST pri delu;
- zmanjšanje gospodarskih, socialno – ekonomskih in družbenih posledic naraščajočega pojava KMO in PST pri delu v Republiki Sloveniji.

Faze projektnih aktivnosti

I. FAZA

- ANALIZA VZROKOV ZA NASTANEK KMO IN PST PRI DELU
- NABOR UREPOV / AKTIVNOSTI ZA PREPREČEVANJE KMO IN PST V IZBRANIH DEJAVNOSTIH

II. FAZA

- PRIPRAVA PKMO ORODJA ZA PREPREČEVANJE KMO IN PST
- PRIPRAVA KRATKIH TISKANIH SPOROČIL Z OPOZORILI IN UKREPI ZA ZMANJŠANJE TVEGANJA ZA KMO IN PST PRI DELU

III. FAZA

- PRIPRAVA VIDEOA ZA PROMOCIJO INTERAKTIVNEGA ORODJA
- PROMOCIJSKI DOGODEK ZA PREDSTAVITEV INTERAKTIVNEGA ORODJA IN VIDEO POSNETKA

PKMO - ukrepi

ERGONOMSKI UKREPI

Namen ergonomske izboljšave delovnega mesta je delavcu zagotoviti varno in udobno delovno okolje.

KINEZIOLOŠKI UKREPI

Telesna dejavnost na delovnem mestu prispeva k boljšemu zdravju in dviga delovno učinkovitost.

PKMO

Promocija aktivnosti za
preprečevanje kostno-mišičnih
obolenj in psihosocialnih tveganj pri delu

AKTIVNOSTI ZA OBVLADOVANJE PSIHOSOCIALNIH TVEGANJ

Obvladovanje psihosocialnih tveganj na delovnem mestu prispeva k boljšemu počutju, zmanjšanju doživljanja stresa in delovne izčrpanosti ter krepi zdravje.

HVALA ZA POZORNOST

ticijana.prijon@nijz.si

PK O

Promocija aktivnosti za
preprečevanje kostno-mišičnih
obolenj in psihosocialnih tveganj pri delu

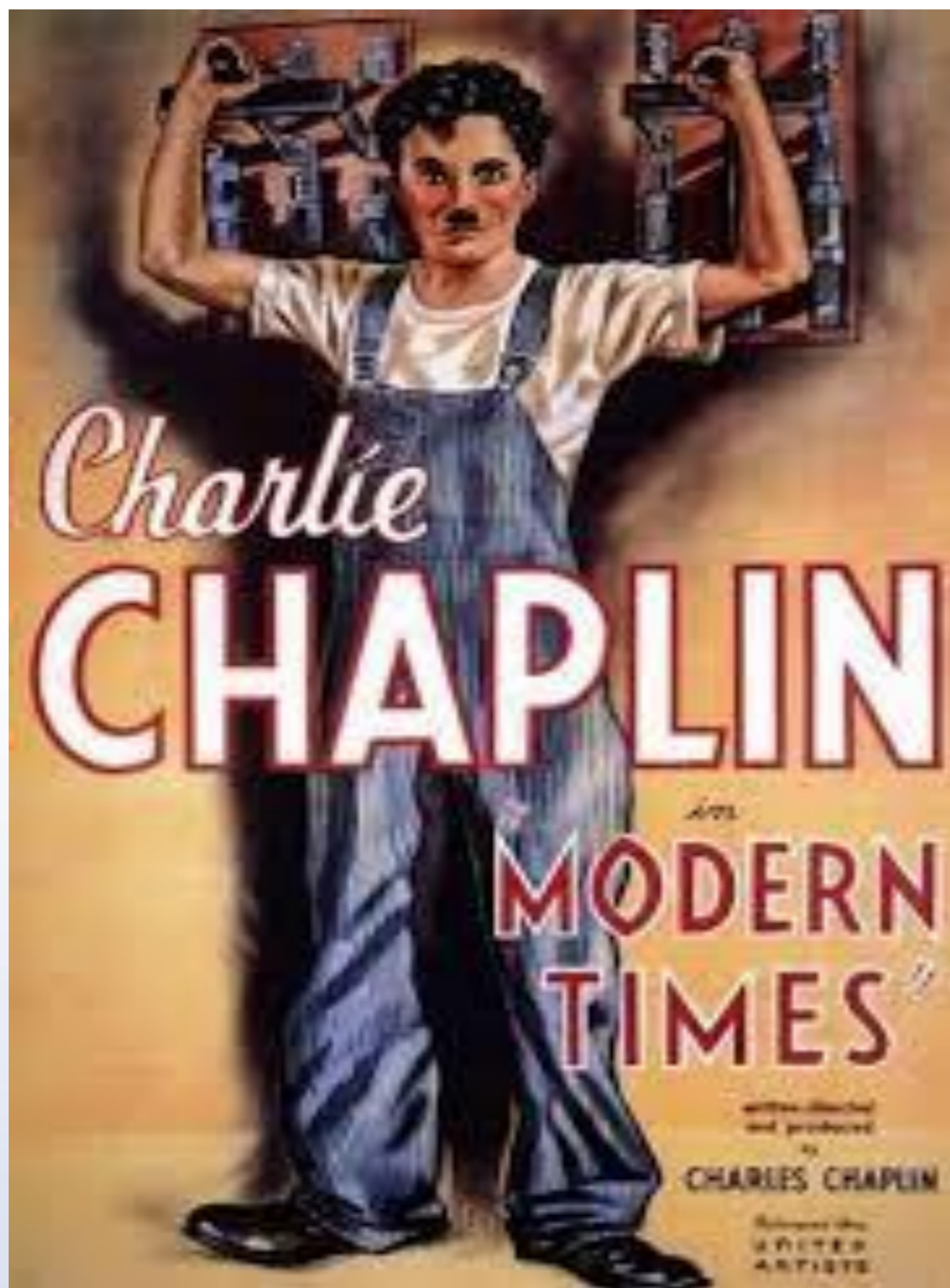
REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA DELO, DRUŽINO,
SOCIALNE ZADEVE IN ENAKE MOŽNOSTI

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI SKLAD
ZA REGIONALNI RAZVOJ

*Za boljše počutje, zmanjševane stresa in krepitev zdravja
ga obiščite tudi vi!*

POVEZAVA

<https://youtu.be/6n9ESFJTnHs>